

Utdanner vi økonomer for framtidens arbeidsliv?

Rapport utarbeidet i anledning Econas 75-årsjubileum

Revidert utgave

Jannecke Wiers-Jenssen
Per Olaf Aamodt
Terje Næss

Rapport 35/2014

NIFU

Utdanner vi økonomer for framtidens arbeidsliv?

Rapport utarbeidet i anledning Econas 75-årsjubileum

Revidert utgave

Jannecke Wiers-Jenssen
Per Olaf Aamodt
Terje Næss

Rapport 35/2014

Rapport 35/2014

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Prosjektnr. 12820397

Oppdragsgiver Econa
Adresse Rosenkrantz' gate 22 0160 Oslo

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-7218-0042-4
ISSN 1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Econa, som er interesse- og arbeidstakerorganisasjonen for siviløkonomer og mastergradsutdannede innen økonomisk-administrative fag. Rapporten utgis i forbindelse med organisasjonens 75 årsjubileum.

Temaet er ulike aspekter ved utdanningen i økonomisk-administrative fag. Vi ser på endringer i utdanningens oppbygning og omfang, veksten i antall studietilbud og studenter og hvordan studentene vurderer utdanningens kvalitet og relevans. Vi diskuterer også hvilket behov det vil være for økonomer i årene framover, og hvilke typer kompetanse som vil være etterspurt.

Rapporten er utarbeidet av Per Olaf Aamodt, Terje Næss og Jannecke Wiers-Jenssen, med sistnevnte som prosjektleder. Vi takker for gode innspill fra en referansegruppe bestående av Inge Jan Henjesand, Finn Kinserdal og Torstein Selvik. Vi takker også Mona Majgaard som påpekte mangler i statistikkgrunnlaget i en tidligere utgave av rapporten.

Dette er en revidert versjon av rapporten, der noen av tabellene basert på DBH-data er endret eller fjernet, fordi det har vist seg at tallgrunnlaget var for usikkert. Blant annet ga DBH-statistikken inntrykk av at antall studiesteder som tilbyr slik utdanning har økt mye de senere år, mens ekspansjonen i realiteten skjedde langt tidligere.

Oslo, april 2015

Sveinung Skule
Direktør

Nicoline Frølich
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
1.1 Bakgrunn og tema.....	9
1.1.1 Vekst til bekymring?	9
1.1.2 Profesjons- eller generalistutdanning?.....	11
1.2 Datakilder.....	11
1.3 Rapportens struktur.....	11
2 Framveksten av økonomisk-administrativ utdanning i Norge	12
2.1 Innledning	12
2.2 Et ekspanderende fagfelt.....	13
2.2.1 Utviklingen i studenttall.....	14
2.2.2 Utviklingen etter 2000.....	17
2.3 Økonomistudenter i utlandet.....	20
2.4 Oppsummering.....	21
3 Kvalitet og relevans sett fra studenters og nyutdannedes perspektiv	22
3.1 Tilbakeblikk på utdanningen	23
3.1.1 Økonomutdannede sammenlignet med profesjonsutdanninger	23
3.1.2 Nyutdannede mastere - sammenligning mellom ulike læresteder	28
3.2 Studenters syn på utdanningen	30
3.2.1 Econas Studentundersøkelse.....	32
3.3 Oppsummering.....	33
4 Arbeidsmarkedet for nyutdannede	35
4.1 Nyutdannede økonomers overgang fra utdanning til arbeidsmarked	35
4.2 Sektor og næring.....	38
4.3 Oppsummering.....	39
5 Utviklingen framover	41
5.1 Hvor mange økonomer trenger vi i årene framover?.....	41
5.2 Hvilken kompetanse vil framtidens økonomer trenge?.....	43
5.3 Framtidens utdanningslandskap.....	46
Referanser	47

Sammendrag

Denne rapporten handler om økonomisk-administrative utdanninger i Norge. I tillegg til å beskrive veksten i dette fagområdet, både ved antall studenter og antall studietilbud, vil vi stille i følgende spørsmål: Er det for mange studiesteder som tilbyr utdanning i økonomisk-administrative fag? Er utdanningens innhold, kvalitet og relevans tilstrekkelig god? Utdannes det for mange økonomer i forhold til framtidens behov? I hvilken grad vil det bli stilt nye krav til utdanningenes innhold framover? Det empiriske grunnlaget for rapporten er Database om statistikk om høgre utdanning (DBH), Statistisk sentralbyrå og tre utredninger fra 1990-tallet som har kartlagt studietilbudene. Vi har også foretatt spesialanalyser av NIFUs kandidatundersøkelser, samt ulike studentundersøkelser. Vi trekker også veksler på Statistisk sentralbyrås prognoser for tilbud og etterspørsel etter utdanning.

Rapporten er utarbeidet på oppdrag av Econa, som er interesse- og arbeidstakerorganisasjonen for siviløkonomer og mastergradsutdannede innen økonomisk-administrative fag. Utdanning på mastergradsnivå har derfor et særlig fokus.

Sterk vekst i antall studietilbud og antall studenter

Lenge var Norges Handelshøyskole og Handelshøyskolen BI helt dominerende aktører, men fra rundt 1970 har det blitt bygd opp studietilbud ved de nye distriktshøgskolene og universiteter rundt om i landet. Så sent som i 1975 hadde Norges Handelshøyskole bare uteksaminert ca. 1000 siviløkonomer totalt, og den største studentveksten har skjedd siden midt på 1980-tallet. Det betyr at de aller fleste som har en økonomisk-administrativ utdanning er utdannet i løpet av de siste 25 årene.

Ifølge hjemmesiden hos Econa «Bli økonom» er det 37 læresteder som tilbyr utdanning på lavere grad. Om vi tar i betraktning at noen høyskoler og universiteter tilbyr økonomiutdanning ved flere av sine campuser, og at noen økonomiutdanninger er registrert under andre fagområder, er tallet på steder man kan ta økonomisk-administrativ utdanning drøyt 40. Det har ikke vært noen økning i antall studiesteder de seneste årene, det har snarere vært en reduksjon etter at BI la ned sine 13 regionale høgskoler. Antall studiesteder med utdanning på mastergradsnivå har derimot økt. Det er i dag 15 læresteder som gir utdanning på mastergradsnivå, mens siviløkonomutdanning tilbys ved 11 universiteter eller høgskoler.

Det har vært en sterk vekst i antall studenter både på bachelor- og masternivå. Antall studenter på økonomisk-administrative utdanninger har hatt enn sterkere vekst enn antall studenter totalt. Veksten var relativt sterkest på 1980-tallet, men den har fortsatt til nå. Det har vært sterk relativ vekst på mastergradsnivå. Mens antall mastergradsstudenter var ca. 3000 på slutten av 1990-tallet, er det i 2014 over 10 000. Denne veksten har sammenheng med en økt etterspørsel etter økonomisk-administrativ utdanning fra både studenter og arbeidsliv.

Mange studerer i utlandet

Merkantile utdanninger har tradisjonelt vært noe mange har tatt i utlandet, blant annet fordi tilbudet i Norge tidligere var begrenset. Det er fremdeles en av de mest populære utdanningene å ta i utlandet, men utenlandsstudentenes *andel* av den totale studentmassen på økonomisk-administrative fag er synkende.

Positiv vurdering av utdanningen

Når nyutdannede vurderer utdanningen sin retrospektivt, finner vi at masterkandidater i økonomisk-administrative fag vurderer utdanningen sin positivt, sett i forhold til mange andre utdanninger på mastergradsnivå. Et stort flertall mener at utdanningen i svært stor grad har vært et godt grunnlag både for å begynne i arbeidslivet og for en framtidig yrkeskarriere. Masterkandidatene i økonomiske fag oppfatter seg som langt bedre yrkesforberedt enn de som har tatt bachelorutdanning innenfor samme fagområde. På spørsmål om hva de mente burde vært vektlagt sterkere i studiet, er det et klart flertall som etterspør en sterkere praksisorientering, mens få ønsker en sterkere forskningsforankring.

Det er forskjeller mellom læresteder når det gjelder hvor tilfredse nyutdannede og studenter er med utdanningen. Studenter fra NMBU og NHH er gjennomgående de mest fornøyde, men at det også er eksempler på mindre læresteder der studentene gir utdanningen godt skussmål. Studenters og nyutdannedes vurderinger av utdanningen gir innsikt i hvordan utdanningen oppfattes, men kan ikke gi et dekkende bilde av *utdanningskvalitet*.

Godt arbeidsmarked og god jobbmatch

Kandidater med mastergrad i økonomisk-administrative fag har ikke vært spesielt utsatt for arbeidsledighet det siste tiåret, til tross for sterk vekst i tallet på kandidater. Det er imidlertid nokså store svingninger i andelen som er i irrelevant arbeid, og de nyutdannede kandidater innenfor dette området er mer konjunkturutsatt enn for eksempel samfunnsvitere og humanister.

Tre år etter fullført utdanning mener et klart flertall av kandidater med mastergrad i økonomisk-administrative fag at deres arbeidsoppgaver krever utdanning på mastergradsnivå, men nesten en av fem mener også at man kunne ha klart jobben med en utdanning på lavere nivå. Overutdanning ser likevel ut til å være et mindre problem for de med mastergrad i økonomiske fag enn for andre grupper. Kandidater med bachelorutdanning på samme fagområde oppfatter seg som langt mindre yrkesforberedt enn mastergradskandidater, og ut fra dette er det ikke overraskende at mange bachelorkandidater søker seg videre til master.

Usikkerhet om arbeidsmarked framover

I følge Statistisk sentralbyrås framskrivningsmodeller, vil det bli et overskudd av personer med økonomisk-administrativ utdanning i framtiden, også av mastergradskandidater. Dette skyldes i stor grad at det er lav naturlig avgang fra yrkene, slik at tilbudsveksten vil fortsette å øke selv om antall nye studenter skulle gå ned. Det er ikke gitt at slike prognoser slår til fordi endringer i økonomien vil få konsekvenser for etterspørselen, men det illustrerer at en av de ferdigheter det er viktig å ha i årene framover er omstillingskompetanse. Arbeidsmarkedet er i kontinuerlig endring, og nye bransjer og kompetansebehov vokser fram. Dessuten vil sannsynligvis søkningen til disse utdanningene avta dersom arbeidsmarkedet blir vanskeligere. Dette kan også få konsekvenser for opprettholdelsen av alle studietilbudene.

Nye krav til innholdet i utdanningene?

Hvilken kompetanse som blir mest etterspurt hos økonomene er det vanskelig å si noe sikkert om, men det er rimelig å anta at behovet for IKT-kunnskap og internasjonal orientering vil øke, og at dette må gjenspeiles i utdanningenes innhold. Det er til en viss grad et spenningsforhold mellom å tilby grunnleggende generalistkompetanse og mer praksisnære tilbud som gjenspeiler arbeidslivets umiddelbare behov, og man kan se for seg en større grad av arbeidsdeling mellom institusjoner og nivåer med hensyn til studietilbud framover. Det kan være gode argumenter for å opprettholde et fortsatt desentralisert tilbud av studier på bachelornivå, mens det er et spørsmål hvor mange tilbud på mastergradsnivå som er faglig bærekraftige.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og tema

Denne rapporten er skrevet på oppdrag for Econa, som er interesse- og arbeidstakerorganisasjonen for siviløkonomer og mastergradsutdannede innen økonomisk-administrative fag, i forbindelse med organisasjonens 75-årsjubileum. Rapportens tittel er «Utdanner økonomer for framtidens arbeidsliv», men siktemålet er mer konkret å belyse endringer i antall utdanningstilbud og studenter, og sammenhenger mellom utdanning og arbeidsoppgaver, om overgangen fra utdanning til arbeid, og noen perspektiver på det framtidige behovet for økonomer. Det er betydelig usikkerhet knyttet til framtidens behov, og vi baserer oss i hovedsak på foreliggende empiri når vi peker på mulige utviklingstrekk framover. Blant de spørsmål vi vil belyse er: Er det for mange studiesteder som tilbyr utdanning i økonomisk-administrative fag? Er utdanningens innhold og kvalitet tilstrekkelig god? Utdannes det for mange økonomer i forhold til framtidens behov?

Rapporten er ingen evaluering av de økonomisk-administrative utdanningene. Det ville ha krevd et helt annet prosjektomfang og prosjektdesign, og måtte vært basert på vurderinger fra faglig sakkyndige innenfor faget. På denne bakgrunn vil også være tilbakeholdne med å komme med klare anbefalinger, men heller reflektere over noen sentrale dilemma i avslutningskapitlet.

Arbeidsmarkedet for en utdanningsgruppe henger sammen med mange forhold. Etterspørselen styres av hvordan økonomien endrer seg og hvor det oppstår nye jobber. Men mange av de nye som utdannes må erstatte dem som går ut av arbeidsstyrken av naturlige årsaker, og avgangen henger sammen med aldersprofilen på den aktuelle profesjonen. Økonomene er en ung profesjon fordi det først var på 1980-tallet at det skjedde en sterk ekspansjon. Dermed er en svært stor andel av dagens økonomer utdanning i løpet av de siste 25 årene, og derfor er det i enda en del år forholdsvis lav naturlig avgang fra yrket. Følgelig utgjør en svært stor andel av de økende nye kandidatkullene en netto tilgang til de yrkene økonomene jobber innenfor. På den bakgrunn vil vi innledningsvis gi et kortfattet resyme av hvordan dette utdanningsfeltet har utviklet seg.

1.1.1 *Vekst til bekymring?*

Allerede tidlig på 1990-tallet hadde det økonomisk-administrative fagområdet vokst til å bli ett av de største i Norge, og samtidig økte også antallet som tok slik utdanning i utlandet. Men mens det på 1980-tallet syntes å være et nærmest umettelig behov for økonomisk-administrativ kompetanse, spesielt i privat sektor, endret arbeidsmarkedet seg brått etter finanskrisen på slutten av 1980-tallet. Det ble også stilt spørsmål om ekspansjonen hadde gått på bekostning av kvaliteten på utdanningene, og om studiene var tilstrekkelig godt tilpasset arbeidsmarkedets behov. I 1992 initierte Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) en større nasjonal programevaluering av dette

fagfeltet, og nedsatte et utvalg (KUF 1991, Gjærumutvalget) for å se på den framtidige strukturen, overgangsordninger og dimensjonering.

I 2014 tilbys økonomisk-administrativ utdanning ved mange læresteder rundt i landet. En rekke læresteder tilbyr slik utdanning på bachelornivå, og etter hvert har det også blitt en anseelig mengde læresteder som tilbyr denne utdanningen på masternivå. Ambisjonene om å opprette «handelshøyskole» innenfor etablerte institusjoner er mange.

Etterspørselen etter denne type utdanning har vært høy i lang tid, og det er derfor ikke overraskende at mange læresteder tilbyr denne type utdanning. Kvalitetsreformen ga lærestedene større frihetsgrader til å etablere nye studietilbud, og finansieringsmodellen har også gjort det gunstig for lærestedene å etablere nye eller å ekspandere eksisterende studietilbud innenfor økonomisk-administrativ utdanning. Dette er studier som krever lite teknisk utstyr, og med god søkning kan man få studenter som lykkes godt i studiene og dermed genererer inntekter gjennom fullførte studiepoeng. Dessuten kan man ut fra en kjerne av økonomisk-administrative fag bygge på med moduler og dermed rette studiet inn mot administrasjon innenfor bestemte sektorer. En del slike nisjestudier synes å ha vært gunstig med hensyn til å tiltrekke seg studenter.

De aller fleste studiene både på bachelor- og masternivå synes å være generelle økonomisk-administrative studier, eller studier innenfor revisjon og regnskap. Men det finnes en del tilbud som må kunne betegnes som nisjepregete- eller i det minste innrettet mot bestemte sektorer. Det finnes enkelte tilbud innrettet spesielt mot offentlig sektor, for eksempel «Saksbehandling og ledelse i offentlig sektor» (bachelorstudium ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold), «kommunal økonomi og ledelse» (bachelorstudium ved Høgskolen i Nord-Trøndelag), og et masterstudium i offentlig ledelse ved Høgskolen i Hedmark. Andre eksempler på mer sektororienterte studier er bachelorstudier i reiselivsledelse ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Det finnes også et reiselivsstudium ved Høgskolen i Lillehammer, men dette har en mindre vekt på økonomisk-administrative fag. Andre eksempler er bachelorstudier i eiendomsmegling ved høgskolene i Telemark og i Sogn og Fjordane. Ved Høgskolen i Ålesund finnes en del spesialiserte bachelorstudier som «eksportmarkedsføring», «handels- og serviceledelse, og «innovasjonsledelse og entreprenørskap». Også et studium i «Music management» ved Høgskolen i Hedmark bør nevnes, dette studiet synes å ha en forholdsvis moderat komponent av generelle økonomisk-administrative fag. Også på mastergradsnivå finnes det enkelte spesialiserte studier, spesielt ved Universitetet i Nordland: «Master i Energy Management», MBA-studier i luftfartsledelse og økologisk økonomi.

Sett på bakgrunn av antall studiesteder har det blitt stilt spørsmål om det nå er *for mange* studiesteder som tilbyr økonomiutdanning – og for den saks skyld også andre typer utdanninger. Stjernøutvalget (Kunnskapsdepartementet 2008) gikk inn for å redusere antall utdanningsinstitusjoner i Norge, men forslagene møtte motbør fra mange hold og ble ikke fulgt opp. Kunnskapsdepartementet arbeider nå med en ny melding om strukturen i høyere utdanning (ferdigstilles våren 2015), og det er ventet at også denne vil komme med forslag til konsentrasjon av fagmiljøer. Dette kan også få konsekvenser for tilbudet i økonomisk-administrative fag. Mye av disse bekymringene handler om at miljøene er små og sårbare. Men det kan også være at for mange læresteder tilbyr mer eller mindre det samme, eller tvert om at det har vokst fram for mange små nisjepregete studier.

Også studentorganisasjonen NSO har uttrykt sin bekymring for studiekvaliteten, når fagmiljøene er små og spredt. På NHOs årskonferanse i 2014 brukte daværende NSO-leder Ola Magnussen Rydje økonomifaget som eksempel på et fagområde som tilbys ved svært mange studiesteder.¹ Noen universiteter og høgskoler tilbyr økonomisk-administrativ utdanning ved flere av sine studiesteder, slik at antall studiesteder er høyere enn antall institusjoner.

---

¹ <http://universitas.no/nyhet/59052/apner-for-tvangsnedleggelse>.

1.1.2 Profesjons- eller generalistutdanning?

Siviløkonomstudiet og de øvrige studiene i økonomisk-administrative fag skiller seg fra mange universitetsstudier ved å være klart yrkesrettet. Samtidig skiller de seg også fra de typiske profesjonene som medisin og jus. Profesjoner er yrker som krever en bestemt type utdanning, og som har en form for monopol på sitt arbeidsfelt. Videre er profesjonene karakterisert ved stor grad av autonomi i yrkesutøvelsen. Det er profesjonen selv som setter standardene for hvordan yrket skal utøves. I tillegg er det typisk for de klassiske profesjonene at de yter tjenester til klienter (Molander & Terum 2008). Det økonomisk-administrative yrkesfeltet avviker fra de klassiske profesjonene, men har samtidig klare likhetstrekk. De har ikke monopol på bestemte arbeidsoppgaver, og med unntak av revisjon er en bestemt utdanning ikke et absolutt krav for å kunne utøve yrket. Utdanningene er såpass brede og anvendelige, at de like gjerne kan beskrives som generalistutdanninger.

1.2 Datakilder

I denne rapporten brukes flere ulike datakilder. Database for statistikk om høgre utdanning (DBH) er én kilde til oversikt over antall studiesteder og registrerte studenter. Det er noen utfordringer med denne statistikken, spesielt fordi økonomiutdanningene ofte er klassifisert under avdelinger som samfunnsfag eller annet, og derfor ikke framkommer dersom man bare søker etter læresteder med dette studietilbudet. Dette er særlig et problem dersom man leter etter eldre tall. Det er derfor svært arbeidskrevende å finne fram i statistikken, og det er usikkert om man klarer å identifisere alle studiene. Vi har imidlertid brukt Econas brosjyre «Bli økonom» som gir en oversikt over alle studiesteder med økonomiutdanning. Videre er det noen utfordringer knyttet til omlegginger i statistikken hos Handelshøyskolen BI. Av den grunn har vi innenfor dette prosjektets rammer ikke kunnet gi noen sammenhengende tidsserier for å vise veksten i dette fagområdet. Dette skal vi komme tilbake til i neste kapittel.

NIFUs kandidatundersøkelser benyttes til å si noe om arbeidsmarkedssituasjonen er for kandidater med økonomisk-administrativ utdanning, sammenlignet med andre grupper mastergradskandidater. Kandidatundersøkelsene benyttes også for å si noe om de nyutdannedes vurdering av utdanningen de har tatt. Vi benytter både undersøkelser som er foretatt rett etter fullført utdanning (Wiers-Jenssen, Støren & Arnesen 2014), og en undersøkelse som er foretatt tre år etter fullført utdanning (Arnesen 2012). I hovedsak ser vi på utviklingen i perioden 2003 - 2013.

I tillegg trekker vi veksler på NOKUTs studentundersøkelse, Econas studentundersøkelse og Econas lønnsstatistikk.

1.3 Rapportens struktur

I kapittel 2 ser vi på veksten i antall studietilbud og studenter. Kapittel 3 omhandler hvordan studenter og nyutdannede ser på utdanningens kvalitet og relevans. Kapittel 4 tar for seg utviklingen i arbeidsmarkedet for nyutdannede økonomer, mens kapittel 5 ser på mulige utviklingstrekk når det gjelder utdannings- og kompetansebehov i årene framover.

2 Framveksten av økonomisk-administrativ utdanning i Norge

2.1 Innledning

Som nevnt innledningsvis har det siden 1970-tallet vært en sterk vekst i antall studiesteder som tilbyr utdanning i økonomisk-administrative fag. Det har også vært en sterk vekst søkningen til denne type utdanning, og antall studenter har vokst betydelig. Vi skal nå se nærmere på veksten i tilbud og studenter.

Formålet med dette kapitlet er å gi en oversikt over utviklingen av det økonomisk-administrative fagområdet, både hvor studiene tilbys, hvilke typer studier som har vært tilbudt, og hvordan studenttallene har endret seg. Intensjonen var å kunne vise oversikter over hvordan studenttallene har utviklet seg gjennom en så lang tidsperiode som mulig, og primært for de siste ti årene. Dette har imidlertid vist seg å være svært komplisert, dels fordi det er et mangfold av studier og studiesteder, og fordi statistikkgrunnet til dels er mangelfullt. Studentdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) som ligger ute i Statistikkbanken er lite detaljert, og det ville kreve spesialbestillinger for å kunne gi data på både studieprogramnivå og type lærested. Dataene i Database for høyere utdanning (DBH) er på sin side organisert etter fakultet eller avdeling, og ved mange læresteder er de økonomisk-administrative studiene definert inn under samfunnsfag. I de tilfellene vil de økonomisk-administrative studiene falle utenfor dersom man selekterer ut tall etter studieprogram, og det er nødvendig å lete seg fram til riktig avdeling. Når institusjonsforankring i tillegg er endret underveis, og det har skjedd fusjoner mellom institusjoner, blir det svært vanskelig å identifisere de aktuelle studiene. Det framgår heller ikke alltid klart om et bestemt studium faller inn under dette fagområdet.

Vi har også hentet ut noe statistikk fra Statistisk sentralbyrå, men den gir få detaljer uten at det bestilles spesialtabeller.

For å danne oss et bilde av utviklingen av studenttallene, har vi måttet basere oss på ulike kilder. Utviklingen fram mot slutten av 1990-tallet er dokumentert gjennom en del spesialutredninger, men disse kartleggingene er ikke fulgt opp videre.

Det har dermed ikke vært mulig innenfor dette prosjektets ramme å framskaffe en så detaljert statistikk med tidsserier som vi ville ønske for å besvare en del av spørsmålene. En del utredninger foretatt på 1990-tallet gir et brukbart bilde av utviklingen fram til 1991, deretter er tallgrunnet usikkert. På grunn av de nevnte problemene med å hente ut tall fra SSB og DBH, har vi valgt heller ikke å gi en dekkende oversikt for perioden etter 2000, men vi har noen hovedtall fra SSB, og dessuten laget en nokså fullstendig oversikt over studiene på mastergradsnivå fra om med 2007.

2.2 Et ekspanderende fagfelt

Lenge var Norges Handelshøyskole i Bergen (NHH) mer eller mindre enerådende innenfor økonomisk-administrativ utdanningen. NHH ble etablert i 1936. Etter andre verdenskrig, og gjennom hele 1950-tallet var NHH en liten institusjon, med et samlet studenttall på i underkant av 200. Etter 1960 ble også Handelshøyskolen berørt av den generelt sterke veksten innenfor høyere utdanning, og midt på 1970-tallet hadde NHH passert 1000 studenter (SSB 1974). Studiet ved NHH var til å begynne med toårig, men ble utvidet til tre år i 1946 og til fire år i 1975 (Arnesen & Stensaker (red.) 1994). Bedriftsøkonomisk institutt ble stiftet i 1943, og tilbød fra 1946 et toårig studium i bedriftsøkonomi som senere ble utvidet til et treårig diplomstudium.

I 1970 var de første distriktshøgskolene etablert, og ved disse lærestedene utgjorde de toårige økonomisk-administrative studiene en kjerne. Distriktshøgskolene ble etablert for å kunne svare på den sterke veksten i etterspørselen etter studieplasser som var forventet, og som man ikke regnet med kunne dekkes innenfor rammene av de tradisjonelle universitetene. Det var på det tidspunktet registrert et stort behov for økonomisk-administrativ utdanning, og et allerede utviklet studieopplegg ved Trondheim økonomiske høgskole gjorde det relativt enkelt å etablere disse studietilbudene. Utover på 1970- og 1980-tallet vokste både antall studiesteder og antall studenter, og etter hvert ble det etablert ett- og toårige påbygningsstudier.

En utredning fra 1982 («Hermansenkomiteen») fastslo et sterkt behov for en ytterligere ekspansjon, ikke minst på siviløkonomnivå, og de foreslo blant annet å etablere en siviløkonomutdanning i Bodø (Kultur- og vitenskapsdepartementet 1982). På 1980-tallet etablerte BI et eget regionalt utdanningssystem med tilbud om kortere økonomisk-administrative studier, i stor grad på deltid, og i 1985 fikk BI godkjent et fireåring siviløkonomstudium (Arnesen & Stensaker 1994), med en utvidelse til fem år noe senere. BI ble en dominerende aktør på dette utdanningsmarkedet, der det var en høy andel private studietilbud. Mangfoldet av studietilbud økte ytterligere, og både Norges tekniske høgskole og Norges landbrukshøgskole opprettet egne studietilbud innenfor økonomisk-administrative fag.

Den sterke utviklingen i antall studietilbud og antall studieplasser innen dette fagområdet hadde gitt opphav til et stort mangfold av studier, og med mange muligheter for påbygning og veier fram til kompetanse på ulike nivåer. Studiene omfattet både grunnutdanninger for ungdom som kom fra videregående opplæring og tilbud beregnet som videreutdanning for voksne. I desember 1991 oppnevnte Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet et utvalg som skulle utrede den økonomisk-administrative utdanningen fram til siviløkonomgraden. Dette utvalget (Gjærumutvalget) foretok også en kartlegging av det store mangfoldet. Denne kartlegging danner utgangspunkt for våre beskrivelser av den videre utviklingen innenfor dette fagområdet. Siden denne utredningen kom forut for Høgskolereformen i 1994 og dermed beskriver alle de separate høgskolene, har vi oppdatert bildet ved å bruke de institusjonsbetegnelsene som gjaldt fram til de endringene som fulgte etter Kvalitetsreformen i 2003. I dette arbeidet har vi også støttet oss på en utredning i regi av Det Norske Høgskolerådet fra august 1996.

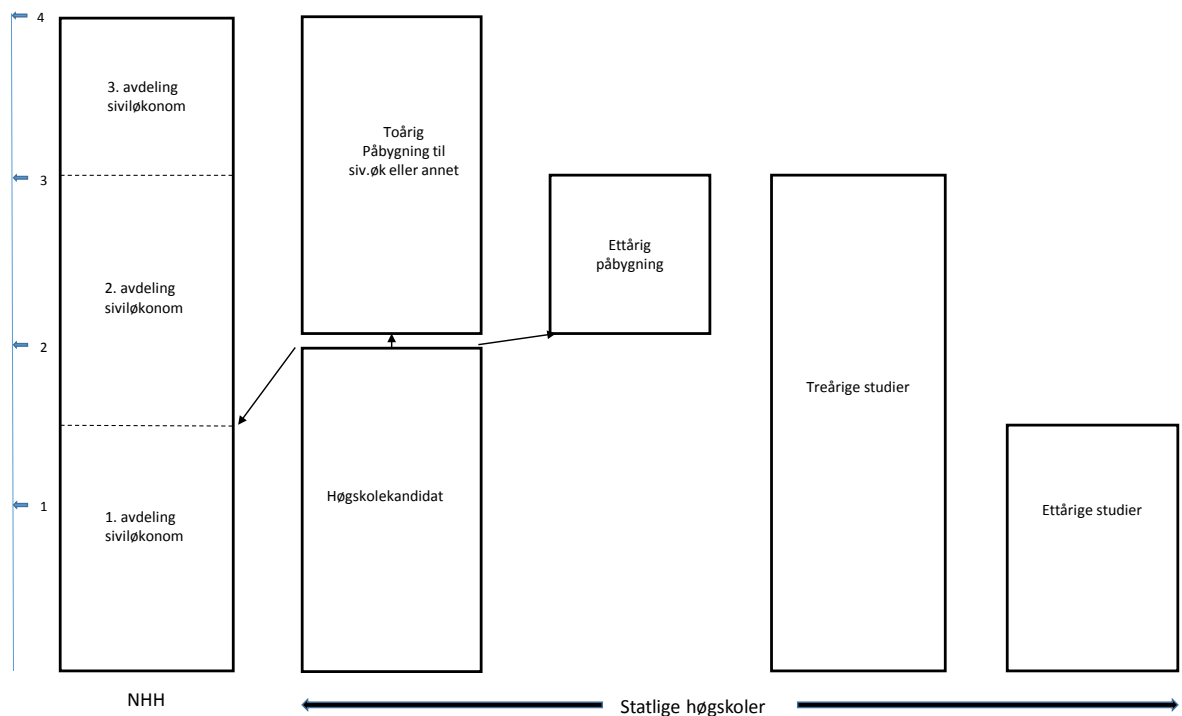
De aller fleste av de tidligere distriktshøgskolene hadde tilbud om økonomisk-administrative studier, og dermed gjelder det også nesten alle de statlige høgskolene som ble etablert etter Høgskolereformen i 1994. I tillegg fantes studier ved NHH, flere av universitetene samt private institusjoner, hvor BI var helt dominerende. BI hadde i tillegg til studiene ved sin hovedbase i Sandvika 13 regionale høgskoler, men de fleste er senere lagt ned. Når enkelte i dag synes å være bekymret over det store antallet studiesteder, viser disse oversiktene at dette langt fra er av nye dato. Faktisk er antallet snarere gått ned, ikke mist på grunn av at de regionale høgskolene til BI er lagt ned.

På 1990-tallet fantes det et stort mangfold av studier. For søkere med opptaksgrunnlag fra videregående opplæring:

- Ettårige

- Toårige (høgskolekandidatstudier)
- Treårige
- Fireårige

I tillegg fantes det ettårige og toårige påbygningsstudier der toårige studier var opptaksgrunnlag. Studiestrukturen det de statlige institusjonene er illustrert i figur 2.1. På det tidspunktet hadde BI endret sin siviløkonomutdanning til 3 + 2 år.

Figur 2.1: Studiestruktur i økonomisk-utdanning i 1996. (Figur 1, Høgskolerådet 1996)

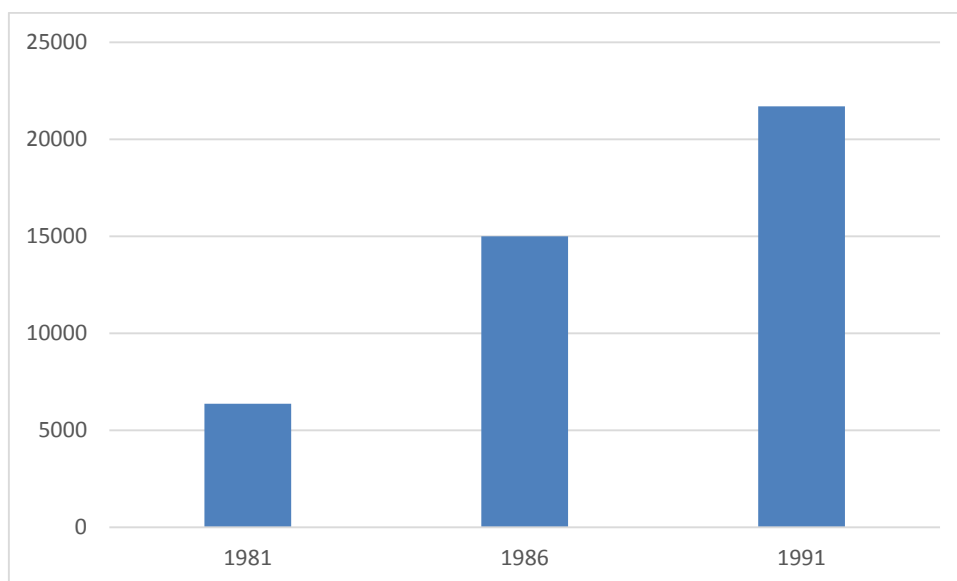
I dag domineres studietilbudet av bachelorstudier og mastergradsstudier, men det finnes fortsatt en lang rekke med årsheter og emnestudier, både på heltid og deltid. Mange av disse studiene velges av personer med en annen fagbakgrunn som har behov for å kvalifisere seg i administrasjon, ledelse, økonomi og finans mm.

Studiene i økonomisk-administrative fag kan differensieres både vertikalt (jf. studiestrukturen beskrevet foran), og horisontalt, dvs. i ulike retninger og spesialiseringer. Vi har kort omtalt noen eksempler på dette i det innledende kapitlet. Noen av de største hovedretningene utenom det generelle økonomisk-administrative studiet er finansiering, regnskap og revisjon, markedsføring, og organisasjon og ledelse.

2.2.1 Utviklingen i studenttall

I tiårsperioden fra 1981 til 1991 skjedde det en svært sterk vekst i antall studieplasser i de økonomisk-administrative utdanningene. Vi har illustrert utviklingen i det samlede studenttallet og for siviløkonomutdanningen ved hjelp av figurer hentet fra rapporten fra Gjærumutvalget.

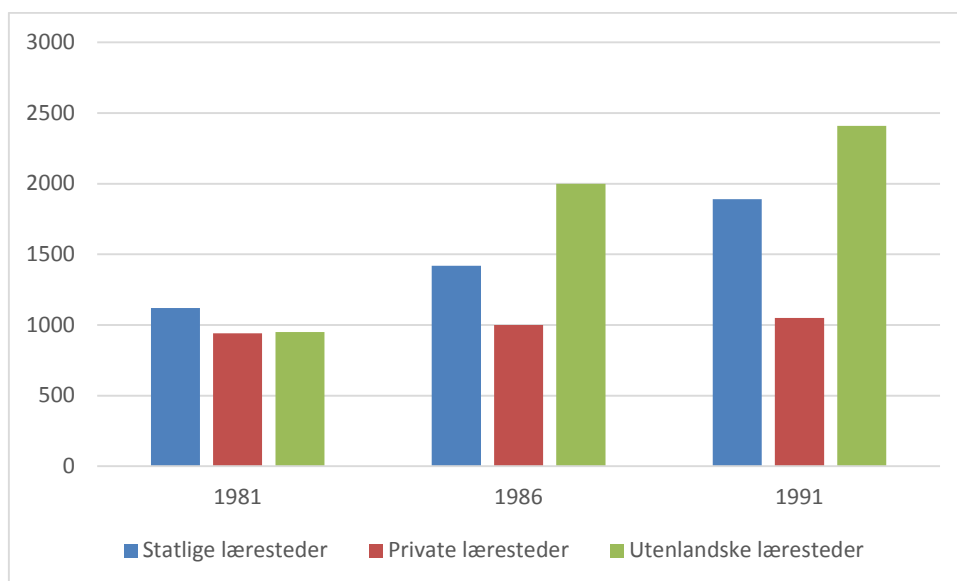
Figur 2.2: Antall studieplasser i økonomisk-administrative fag: 1981, 1986 og 1991

Kilde: KUF (1991), figur 6.5.1

Mens det ble registrert nærmere 6400 studieplasser i 1981, hadde dette tallet ifølge utvalget økt til 21 700 i 1991, dvs. en total vekst på nesten 240 prosent, eller ca. 13 prosent årlig. Den gjennomsnittlige årlige veksten var sterkest fra 1981 til 1986 med 18,4 prosent, mens den var 8 prosent fra 1986 til 1991. Gjærumutvalget tolker dette som at det er i ferd med å skje en utflating av veksten, en utflating som også er synlig fram til 1992.

Veksten i denne perioden var klart størst innenfor de private institusjonene. Mens den gjennomsnittlig årlige veksten i de statlige institusjoner var 8,9 prosent i perioden 1981 – 1991, var den 18 prosent i de private institusjonene. Det meste av denne forskyvningen skjedde i den første femårsperioden, mens det var relativt sett noe sterkere vekst i de statlige institusjonene fra 1986 til 1991.

I figur 2.3 har vi vist utviklingen i samme periode for siviløkonomutdanningene, jf. figur 6.5.3 hos Gjærumutvalget. Her er det spesielt antall norske studenter i utlandet som har vokst kraftig, spesielt mellom 1981 og 1986. Mens det i 1981 var om lag like mange norske studenter i statlige, private og utenlandske læresteder, var det klart flest i utlandet både i 1986 og 1991. Også antall studenter i statlige institusjoner øker sterkt, mens tallet er temmelig stabilt ved de private. Gjærumutvalget peker på at den sterke veksten av norske studenter som velger å studere i utlandet skyldes at de statlige institusjonene ikke har vært tilstrekkelig utbygd til å møte etterspørselen, og at myndighetene har lagt til rette for og oppmuntret til å ta siviløkonomutdanning i utlandet. Vi kommer tilbake til studier i utlandet senere i kapitlet.

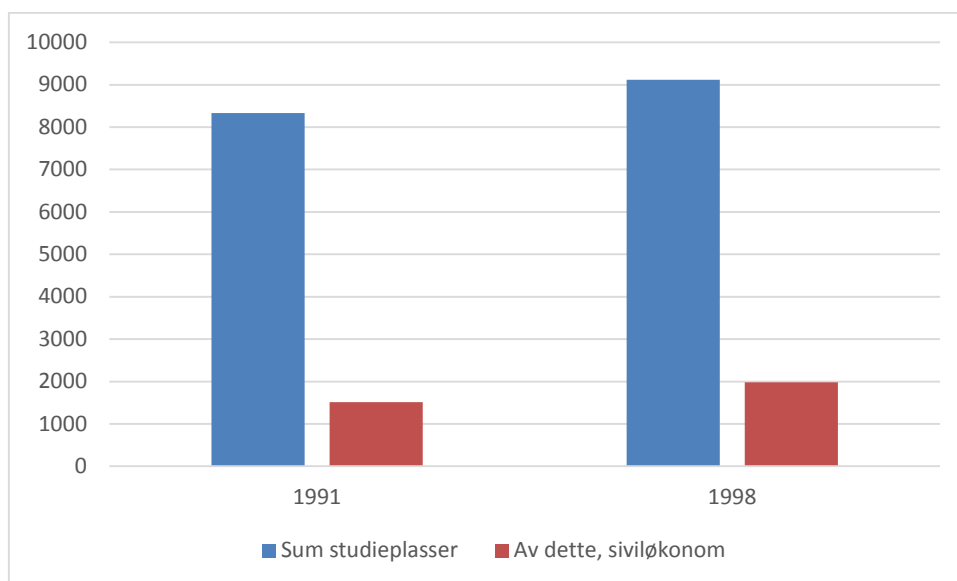
Figur 2.3: Antall studieplasser i siviløkonomutdanning: 1981, 1986 og 1991

Kilde; KUF (1992), figur 6.5.3

De fleste studieplassene innenfor økonomisk-administrative fag fantes i ettårige eller kortere studier. Her har veksten vært svært sterk, og spesielt innenfor de private institusjonene (Gjærumutvalget, figur 6.5.4 og 6.5.5.). De toårige studiene, som utgjorde kjernen innenfor distriktshøgskolene hadde også på 1990-tallet betydelig vekst. Fram til 1986 fantes disse studiene nesten utelukkende i de statlige institusjonene, men mellom 1986 og 1991 øker tallet vesentlig også i de private institusjonene.

På 1990-tallet fantes bare et fåtall treårige studier, de fleste som tok en treårig utdanning gikk veien gjennom et toårig studium med en ettårig påbygning.

Etter de oversiktene som ble laget fram til tidlig på 1990-tallet har det vært vanskelig å finne data som kan gi oss en tidsserie mellom 1991 og 2000. Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning (NRØA) laget en rapport i 1999 som forsøkte å oppdatere tallene, men denne rapporten er for det første begrenset til de statlige institusjonene, og det er dessuten en del hull i rapporteringen fra lærestedene. De konkluderer dermed at det er en viss underrapportering for 1998 og 1999.

Figur 2.4. Studieplasser i statlige institusjoner totalt og i siviløkonomutdanning 1991 og 1998

Kilde: Høgskolerådet (1999) vedlegg 1

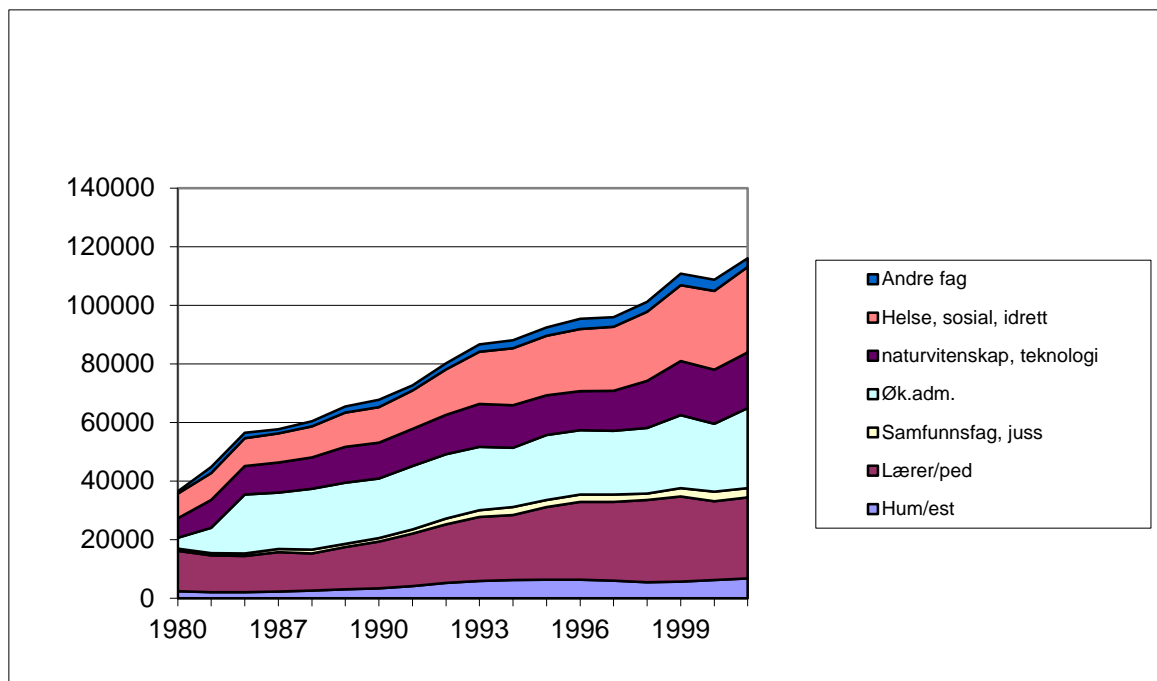
Selv om det er en viss underrapportering i 1998 som underestimerer veksten, tyder tallene i figur 2.4 likevel på at den utflatingen som Gjærumutvalget så tegn til, har fortsatt til slutten av 1990-tallet. Rapporten fra 1999 opererer også med et lavere tall for 1991 (8 333) enn det Gjærumutvalget oppgir i figur 6.5.2 (9 378).

Hovedbildet er dermed at det har vært en betydelig mindre vekst i studenttallene i løpet av 1990-tallet enn i den foregående perioden, ikke bare relativt, men også i absolutte tall.

2.2.2 Utviklingen etter 2000

Antall studiesteder med økonomisk-administrative studier har vært nokså konstant etter 2000, de aller fleste studiene ble etablert allerede i løpet av 1980-tallet. Men antall studier ser ut til å ha økt gjennom ulike spesialiseringer, men dette har vi ikke kartlagt systematisk i denne rapporten. Vi vil i dette avsnittet først og fremst forsøke å lage en oversikt over studenttallene.

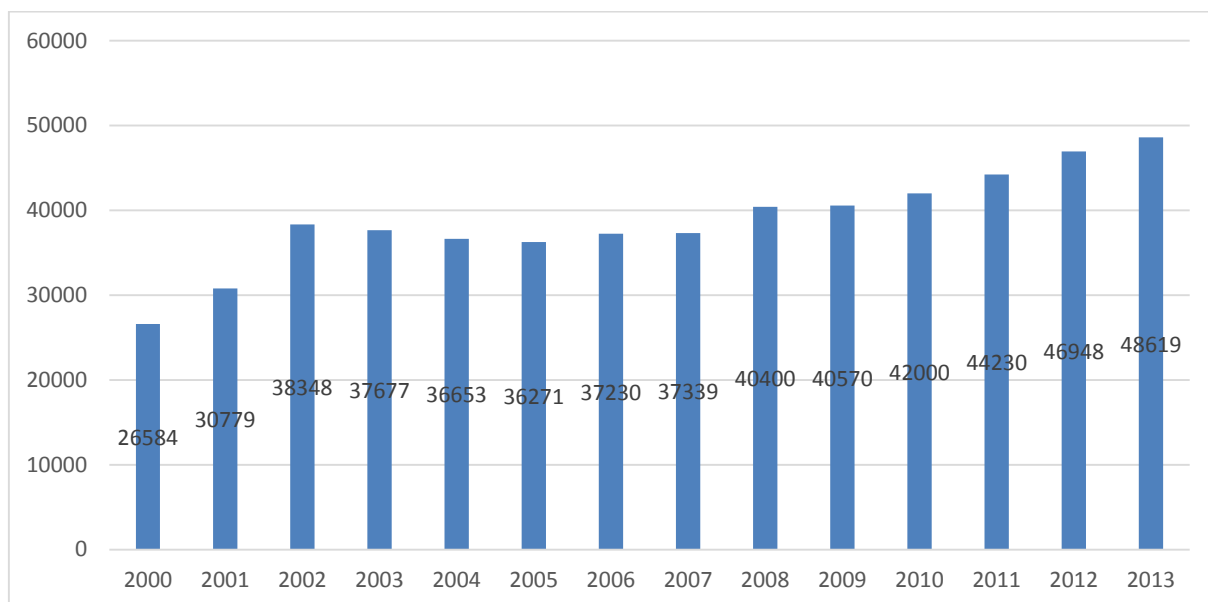
I forbindelse med analysepublikasjonen «Utdanning 2003» ble det laget en oversikt over veksten i høyere utdanning (Aamodt & Stølen 2003). Siden hovedtyngden av studenter innenfor det økonomisk-administrative fagområdet finnes ved høgskolene, viser vi hvordan tallene utviklet seg fra 1980 til 2001 i figur 2.5. Figuren viser igjen den svært sterke veksten som fant sted på 1980-tallet. Deretter har tallene vært mer stabile, men det har hele tida vært en økning, og med tendenser til en ny vekst helt mot slutten av perioden. Samtidig som tallene ved universitetene er betydelig lavere, har veksten vært relativt sterkere der.

Figur 2.5: Studenter ved høyskoler etter fagfelt 1980 – 2001

Kilde: Aamodt & Stølen 2003

I figur 2.6 er tallene hentet fra Statistikkbanken i Statistisk sentralbyrå. Tallene omfatter studier av ulik varighet fra de helt korte emnestudiene til femårige mastergradsstudier. Det skilles heller ikke mellom heltid og deltid. Tallene omfatter både private og statlige institusjoner.

Figur 2.6. Antall studenter i økonomisk-administrative fag 2000 – 2013

Kilde: SSB

I figur 2.6 finner vi igjen tendensen fra figur 2.5 med en betydelig vekst fra slutten av 1990-tallet, men etter 2002 er det stagnasjon og til dels en liten nedgang. Men fra og med 2008 er det på ny en

betydelig vekst. Fra 2007 til 2013 økte tallet med ca. 30 prosent, mens veksten fra 2000 til 2013 er 83 prosent. Vi klarer altså ikke å lage en sammenhengende og sammenliknbar tidsserie helt tilbake til 1980-tallet, men ser vi de ulike kildene sammen, framtrer det likevel et mønster.

I figur 2.1 viste vi at studenttallene totalt hadde økt til 21 700 i 1991. Figur 2.5 som bare omfatter høgskolene, viser at tallene er relativt stabile på 1990-tallet, og ifølge figur 2.6 antallet ca. 5000 høyere i 2000 enn de var i 1991. Tallene er neppe sammenliknbare, men de stemmer med det som tidligere er sagt om at veksten var i ferd med å flate ut på 1990-tallet, og tyder at veksten fra 1991 til 2000 har vært temmelig moderat. Samtidig vet vi at det samlede studenttallet økte sterkt fra slutten av 1980-tallet fram mot 1995. Det betyr at økonomisk-administrative fag i denne perioden har redusert sin andel av det samlede studenttallet.

Siden det er komplisert å finne fram data for hele dette fagområdet, har vi begrenset oss til å lage en oversikt over mastergradene. Eldre tall enn for 2007 ser ikke ut til å være tilstrekkelig sammenliknbare, derfor tar vi bare for oss perioden 2007 – 2014.

I denne tabellen har vi tatt utgangspunkt i en oversikt på hjemmesiden «Bli økonom» (som Econa har utarbeidet) over hvilke læresteder som tilbyr mastergrad innenfor økonomisk-administrative fag. For alle de institusjonene som er listet opp i denne oversikten har vi gått inn i DBH og hentet ut tallene. Alle typer mastergrader er inkludert, også noen deltidsutdanninger. Det er komplisert å hente ut tallene fra DBH, siden studiene kan være lagt inn under ulike avdelinger, og dette har også endret seg over tid. Dette kompliseres dessuten av de fusjonene som har skjedd i perioden. Det må derfor tas forbehold om vi har klart å fange opp alle aktuelle studier. Dessuten kan det være huller i registreringen i DBH.

Tabell 2.1: Antall studenter på mastergradsnivå etter institusjon. 2007 - 2014

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
NHH	2780	3012	3043	3162	3238	3338	3324	3383
Universitetet i Nordland	344	599	707	695	854	828	856	871
Universitetet i Tromsø			99	111	457	517	594	801
Høgskolen i Sør Trøndelag	153	149	264	322	326	321	346	240*
Høgskolen i Molde	167	159	134	186	232	222	201	250
Høgskolen i Ålesund						23	51	68
Universitetet i Bergen				80	69	69	74	79
Universitetet i Stavanger	93	131	122	137	219	270	295	320
Universitetet i Agder	533	407	450	508	554	558	581	621
BI	3353	3586	3613	2917	2996	3177	3202	3177
NMBU	222	226	213	243	280	299	287	308
Høgskolen i Buskerud og Vestfold	130	146	200	275	281	304	304	326
Høgskolen i Oslo og Akershus	28	41	104	133	101	46	99	113
Universitetet i Oslo	**	**	**	**	**	**	**	**
Markedshøyskolen						30	55	59
Sum mastergrader	7803	8456	8949	8769	9607	10002	10269	10616

*Vi er usikre om nedgangen i 2014 er reell, men tallene stemmer med DBH

**Ikke klart å identifisere økonomisk-administrative studietilbud i DBH

Ifølge tabell 2.1 var det i 2007 10 institusjoner som tilbud mastergrader innenfor økonomisk-administrative fag. I 2014 hadde antallet økt til 15.. Dette er mastergrader totalt, ikke bare studier som fører fram til graden siviløkonom. Ifølge en oversikt fra Høgskolerådet (1996) fantes det den gang bare siviløkonomutdanninger ved NHH, BI, Høgskolen i Bodø og Høgskolen i Agder. Det har med andre ord skjedd en sterk vekst i antall studiesteder med studier på mastergradsnivå. Dette er ikke en særegen utvikling innenfor økonomisk-administrative fag, men en del av en utvikling som har funnet sted innenfor alle fagområder, spesielt etter innføringen av Kvalitetsreformen.

Det samlede studenttallet på mastergradsnivå har økt fra 7 800 til 10 600 fra 2007 til 2014, men utviklingen har ikke vært like stor i alle år. I enkelte år har det vært stagnasjon og til dels nedgang. Tallene må vurderes med forsiktighet, siden de omfatter både integrerte femårige studier og toårige påbygninger, og at denne fordelingen kan ha endret seg over tid. Det er ellers interessant at de to klart største lærestedene i dette fagområdet, NHH og BI, har hatt relativt svak vekst fra 2007 til 2014, og det meste av økningen har kommet ved andre og mindre institusjoner.

Selv om vi ikke har sammenliknbare tall lenger bakover, er veksten slående. I 1981 var det bare ca. 2000 studenter på mastergradsnivå, og i 1991 ca. 3000. Veksten i antall studiesteder som tilbyr mastergrader må sees på bakgrunn av at studenttallene har vokst kraftig, og at de aller fleste studiestedene dermed har vokst, målt i antall studenter. Vi ser med andre ord ingen spredning på stadig flere og mindre studiemiljøer på mastergradsnivå.

2.3 Økonomistudenter i utlandet

Merkantile utdanninger har i mange år vært populært å studere i utlandet. På begynnelsen av 1990-tallet studerte 45 prosent av alle norske siviløkonomstudenter i utlandet (Gjerumutvalget 1992). Den viktigste grunnen til at så mange tok utdanningen i utlandet var det faktum at det var vanskelig å få plass på studiet i Norge, og mange «måtte» reise til utlandet om de ville realisere sine utdanningsambisjoner. Men etter hvert som utdanningskapasiteten i Norge er utvidet drar relativt færre ut, er det andre drivkrefter som har fått større betydning. Studentene velger utlandet fordi de ønsker å forbedre mulighetene for en internasjonal karriere lære seg språk og kultur i tillegg til selve utdanningen (Wiers-Jenssen 2003).

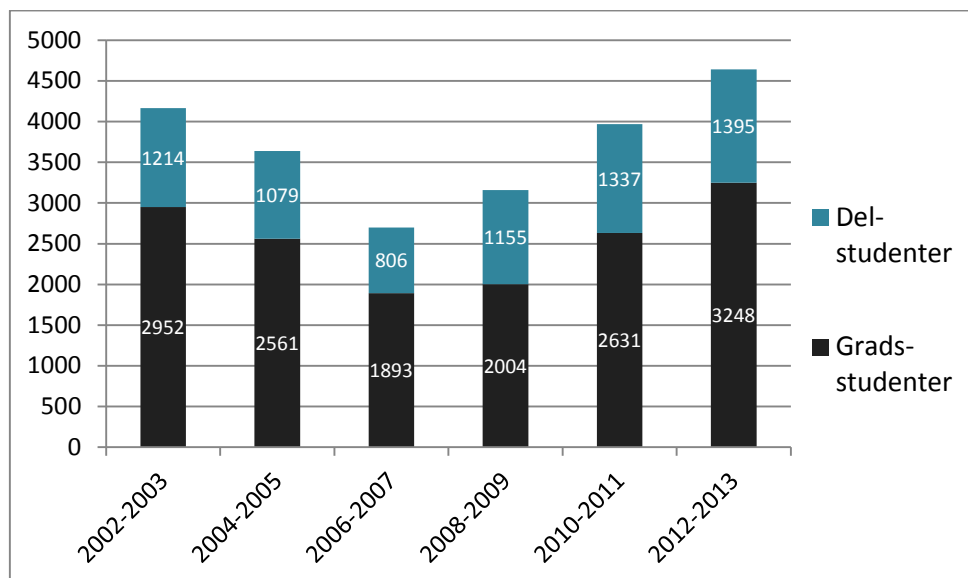
Hver femte nordmann som tar en hel grad i utlandet er en økonomistudent. Ved siden av medisin, er øk-adm.-fag det mest populære fagområdet å studere utlandet. I studieåret 2013-2014 var 3520 personer registrert på økonomisk-administrativ utdanning i utlandet (Lånekassen 2014). Drøyt 1200 av disse var registrert som mastergradsstudenter. Storbritannia, Danmark og USA er de landene som for tiden har flest norske helgradsstudenter på økonomifag, og Copenhagen Business School har blitt det lærestedet i utlandet som huser aller flest norske studenter (mer enn 700), uavhengig av fag.

Det var en nedgang i antall personer som studerte økonomisk-administrative fag i utlandet på midten av 2000-tallet. Denne har sammenheng med at antall studieplasser i Norge økte, men også at studiestøtten for utenlandsstudenter ble lagt om, slik at det for mange ble dyrere å studere i utlandet. De senere år har vi igjen sett en økning i antall studenter i utlandet, men de utgjør i dag en lavere andel av studentene på økonomisk-administrative fag enn tidligere. I 2013 utgjorde utenlandsstudentene i underkant av 8 prosent av alle norske studenter på økonomisk-administrative fag. Ti år tidligere var andelen nær 14 prosent.

Om lag fire av fem personer som fullfører en hel grad i utlandet, vender tilbake til Norge i løpet av relativt kort tid etter avsluttet utdanning. Dette innebærer at de utenlandsutdannede økonomene lenge har utgjort et betydelig tilskudd til det norske arbeidsmarkedet.

Men også mange av dem som studerer økonomi i Norge har et studieopphold i utlandet. Norges Handelshøyskole har lange tradisjoner når det gjelder internasjonalisering og studentutveksling, og utvekslingsopphold har også blitt vanlig ved andre studiesteder. Figur 2.1 viser utviklingen i antall studenter på økonomisk administrative fag i utlandet. Vi observerer at det var en nedgang midt på

2000-tallet, men at tallet deretter har vist en stigende trend. Men gitt at tallet på økonomistudenter i Norge har økt betydelig i samme periode, utgjør utenlandsstudentene en mindre andel av det totale antall studenter på økonomisk-administrative fag enn tidligere.

Figur 2.1 Antall norske studenter registrert på økonomisk-administrativ utdanning i utlandet i studieårene 2002-2003 – 2012-2013.

Kilde: Lånekassen

2.4 Oppsummering

Det økonomisk-administrative fagområdet har vært preget av sterk vekst. Veksten var relativt sterkest på 1980-tallet, men den har fortsatt helt til nå. Noen læresteder tilbyr økonomisk-administrativ utdanning ved flere av sine campuser, og man kan ta økonomisk-administrativ utdanning ved mer enn 40 steder rundt omkring i landet. En kan få inntrykk av at det har skjedd en stadig spredning av økonomisk-administrative fag på mange små studiesteder de siste åra, men det er ikke riktig. Antall studiesteder har snarere blitt redusert etter at BI la ned de fleste av sine 13 regionale høgskoler. Sterk vekst i studenttallene bidrar på sin side til at studiemiljøene gjennomsnittlig er blitt større. Den store utbyggingen av studietilbud skjedde under etableringen av distriktshøgskolene på 1970- og 1980-tallet, og disse tilbudene besto også etter etableringen av de statlige høgskolene i 1994.

Derimot har det skjedd en sterk økning i antall studiesteder som tilbyr mastergrader. Mye av denne utviklingen har skjedd etter kvalitetsreformen i 2003, slik det også har skjedd i de fleste andre fagområder, men veksten startet tidligere. Mens det i 1996 var bare fire læresteder som tilbød mastergrad, er tallet økt til 15 i 2014. Og mens antall studenter på mastergrad var ca. 3000 tidlig på 1990-tallet, er det i dag over 10 000.

I løpet av den perioden vi har sett på, har også antall studieprogram økt, og med mange spesialiseringer, både på lavere og høyere grad. Vi har ikke foretatt noen systematisk kartlegging av dette.

Tradisjonelt har mange nordmenn tatt økonomisk-administrativ utdanning i utlandet. Det er fremdeles en av de mest populære utdanningene å ta i utlandet, men tallet på studenter i utlandet har ikke vist den samme vekst som innenlands.

3 Kvalitet og relevans sett fra studenters og nyutdannedes perspektiv

Utdanningers kvalitet og relevans kan defineres og vurderes på mange måter. Ofte brukes indikatorer som først og fremst sier noe om forskningen, som for eksempel de ansattes formalkompetanse og deres forskningsproduksjon. Kartlegging av denne type indikatorer finner vi blant annet i Tilstandsrapporten for høyere utdanning (Kunnskapsdepartementet 2014) og i Forskningsrådets nasjonale evalueringer av fagområder. Men slike indikatorer forteller oss begrenset om kvaliteten på undervisningstilbudet.

Andre ganger brukes effektivitetsmål som studiepoengproduksjon og gjennomstrømming, men også slike indikatorer har sine begrensinger, blant annet fordi slike forhold varierer sterkt med fagfelt (Aamodt, Wiers-Jenssen & Stensaker 2012). Karakterer og strykporsent er også indikatorer som er problematiske. Strøm og medarbeidere (2013) har vist at karakterer har store svakheter som mål på institusjonenes bidrag til kunnskap. Strykporsent kan være uttrykk for ulike resultater; høy strykporsent kan både være et uttrykk for at studentene har lært lite, og at lærestedet ønsker å opprettholde en høy akademisk standard, og dermed sile ut de svakeste studentene. Kunnskapsdepartementet (2011) har selv påpekt at gode indikatorer for utdanningskvalitet er mangelvare, og arbeider med å finne fram til egnede mål.

Kvalitet kan også ses ut fra et «kundeferspektiv», med utgangspunkt i de som er brukere av høyere utdanning, så som studenter og arbeidsgivere. Vi har sett en utvikling i retning av at dette perspektivet er styrket de senere år, både internasjonalt og nasjonalt. Studentene blir i større grad enn tidligere oppfattet som meningsberettiget, og har vi sett en økt interesse for komparative student- og kandidatundersøkelser som kan fortelle noe om hvilke studenter som er fornøyd med utdanningen sin og hvilke som ikke er det. Opprettelsen av en nasjonal studentundersøkelse i regi av NOKUT (studiebarometeret.no) kan ses på som et uttrykk for dette.

I hvilken grad studentene har forutsetninger for å kunne mene noe om kvalitet varierer. Det er for eksempel vanskeligere for en student å ha en kvalifisert mening om hvorvidt studiets innhold er relevant (før de har prøvd seg i yrkeslivet) enn det er å mene noe om omfanget og kvaliteten på de tilbakemeldingene de får fra undervisningspersonalet. Likevel er studentenes synspunkter et nyttig supplement til tradisjonelle styringsindikatorer som vitenskapelig produksjon, de ansattes formelle kompetanse osv. (Wiers-Jenssen 2014).

I dette kapitlet skal vi se på hvordan nyutdannede kandidater med mastergrad i økonomisk-administrative fag og studenter innenfor samme fagfeltet vurderer ulike aspekter ved utdanningens kvalitet og relevans, sammenlignet med andre utdanningsgrupper. Dataene vi bruker er hentet fra Kandidatundersøkelsen som NIFU gjennomfører, fra NOKUTs studiebarometer og fra Econas

studentundersøkelse. Vi legger særlig vekt på å vise resultatene fra analyser av Kandidatundersøkelsen vi har gjort spesielt for denne rapporten, men supplerer med andre undersøkelser. Det er altså «kundeforskningen» vi fokuserer på her, ikke kvaliteten på forsknings- og utdanningsmiljøene som sådan.

3.1 Tilbakeblikk på utdanningen

Først skal vi vise resultater fra en kandidatundersøkelse som er foretatt ca. tre år etter fullført utdanning, og se hvordan mastergradskandidater i økonomisk-administrative fag vurderer utdanningen, sammenlignet med kandidater med andre typer mastergradsutdanning, og med bachelorkandidater med bachelorgrad i økonomisk-administrative fag. Deretter skal vi vise noen tall fra den ferskeste Kandidatundersøkelsen (Kandidatundersøkelsen 2013), som er gjennomført ca. et halvt år etter fullført utdanning.

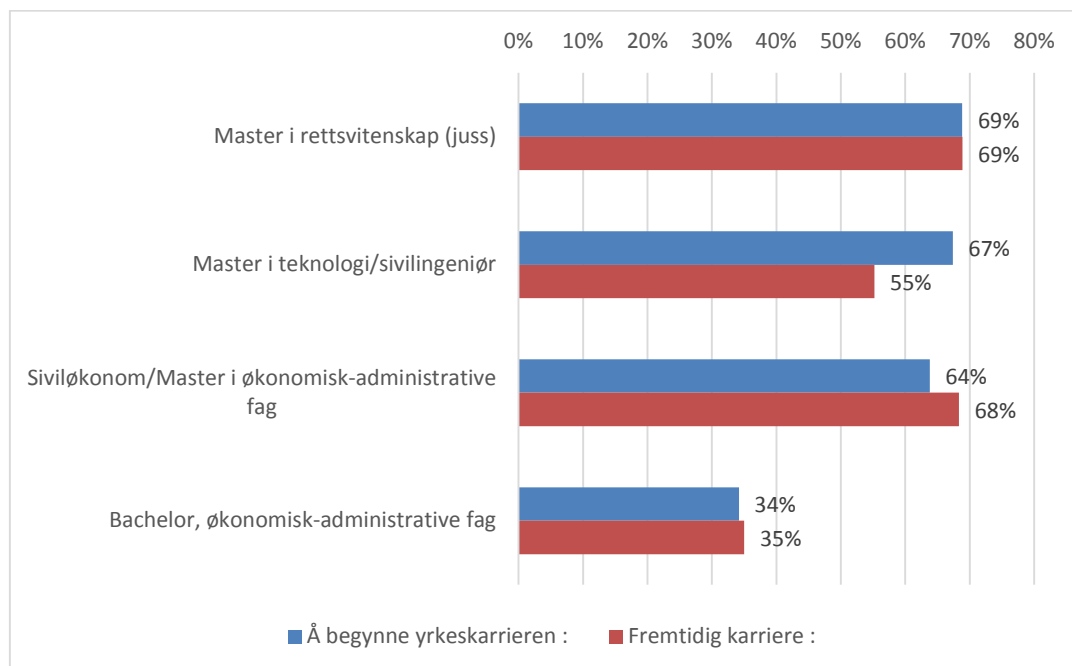
3.1.1 Økonomutdannede sammenlignet med profesjonsutdanninger

Vinteren 2010-2011 gjennomførte NIFU en undersøkelse blant kandidater fra utvalgte utdanningsgruppe som hadde fullført sin utdanning våren 2008 (Arnesen 2012). I denne undersøkelsen ble det lagt vekt på å fange opp kandidatenes vurderinger av sin utdanning sett i lys av sine erfaringer og nåværende arbeidsoppgaver. Forholdet mellom praksis, teori og FoU-basert utdanning var et viktig tema.

Undersøkelsen omfattet flere av de største kortvarige utdanningene (lærer, sykepleie osv.), deriblant kandidater med en bachelorgrad i økonomisk-administrative fag, og i tillegg tre større studier på mastergradsnivå (jus, sivilingeniør og siviløkonom). I dette avsnittet er det først og fremst de tre masterutdanningene vi vil sammenlikne, med vi tar også med bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag.

Vurderinger av utdanningen

I dette avsnittet vil vi først se på et spørsmål om utdanningen var et godt grunnlag for å begynne yrkeskarrieren og for den framtidige karrieren.

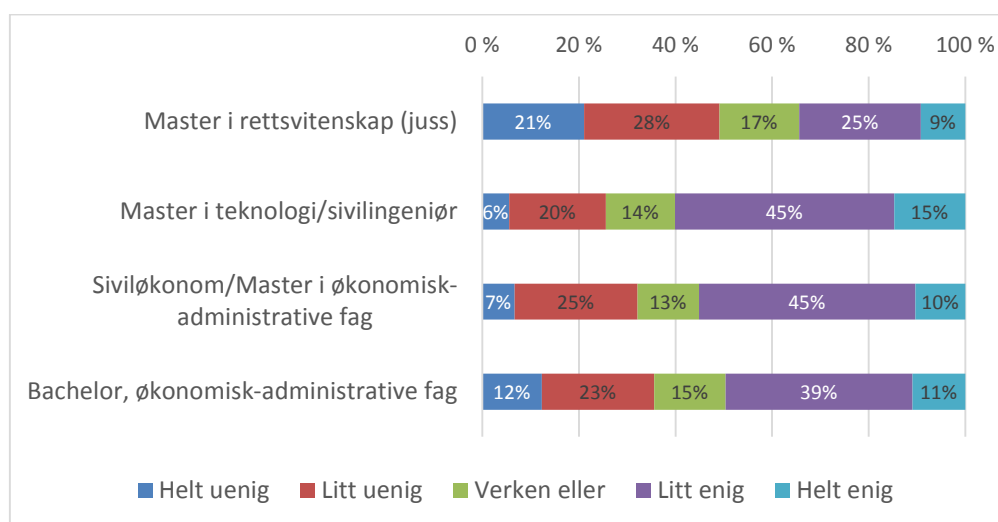

Figur 3.1 Kandidatenes vurdering av utdanningen som grunnlag for yrkeskarrieren. Andel som har svart «I veldig høy grad)

Blant kandidatene fra de tre mastergradsstudiene var det et stort flertall som mente at studiet hadde gitt et godt grunnlag både for å starte en yrkeskarriere og for den framtidige yrkeskarrieren (figur 3.1). Andelen som hadde krysset av for «i veldig høy grad» var om lag to tredeler for begge alternativene og for alle de tre mastergradene. Med unntak av for at sivilingeniørene er litt mer forbeholdne med hensyn til framtidig yrkeskarriere, var det små forskjeller mellom disse tre kandidatgruppene.

Blant bachelorkandidatene med økonomisk-administrativ utdanning var responsen betydelig mer forbeholden, men det henger sammen med at mange av dem har gått videre og tatt mer utdanning senere. Siden de ble eksplisitt bedt om å vurdere spørsmålet i forhold til den utdanningen de avsluttet i 2008, er det naturlig at dette preger resultatet. Likevel er det verd å merke seg at bachelorkandidatene i mye lavere grad enn masterkandidatene oppfatter utdanningen som en god yrkesforberedende utdanning.

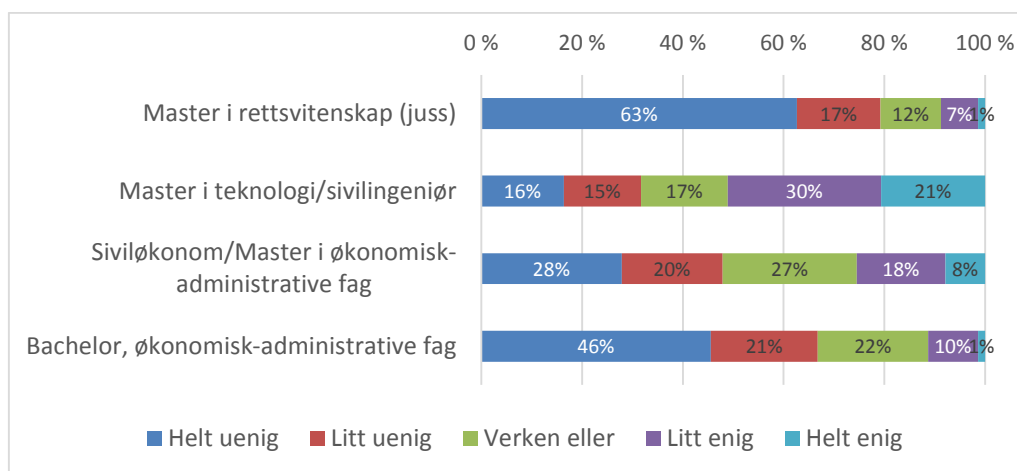
Det neste temaet vi vil ta opp, er svarene på en rekke spørsmål om hva kandidatene mente at de hadde oppnådd i studiet, og om de var enig i at de hadde fått praktisk og teoretisk fagkunnskap, kunnskaper, og i utsagn om en rekke sider av FoU-basert utdanning. Vi har her bare valgt ut enkelte av utsagnene.

Figur 3.2 Kandidatenes grad av enighet i om de har fått praktisk fagkunnskap i studiet. Prosent.

Et lite flertall av masterkandidatene i økonomisk-administrative fag var enige i at de hadde fått praktisk fagkunnskap gjennom studiet. Andelen blant bachelorkandidatene var litt lavere, mens den var noe høyere blant sivilingeniørene. Juristene skiller seg ut ved at langt færre var enige i at studiet hadde gitt dem av praktiske fagkunnskaper. Det må her føyes til at det ikke ble gitt noen nærmere spesifikasjoner av hva «praktisk fagkunnskap» er, dette varierer etter studium. Svarene kan også gjenspeile de forventningene kandidatene i utgangspunktet har hatt, og at denne er høyere i et klarere profesjonsrettet studium som juss. Mastere i økonomiske fag er etter alt å dømme klar over at de kommer til å arbeide i en rekke ulike typer jobber, og forventer dermed ikke at studiet skulle kunne gi dem et klart praktisk grunnlag for yrkesutøvelsen.

I Norge er det lovfestet at høyere utdanning skal være forskningsbasert, men formuleringen i loven er noe bredere: I lov om høyere utdanning av 1995 er det fastsatt at all lærestedene «skal gi høgere utdanning som er basert på det fremste innen forskning, kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap». Hva som er FoU-basert utdanning vil variere mellom type studier, og kan anta ulike former. Vi har her valgt ut to former for FoU-basert utdanning som ofte trekkes fram (Kyvik & Vågan 2014): at studentene skal involveres i FoU-prosjekter, og lærerne bruker eksempler fra forskning i sin undervisning. Figur 3.3 viser hvor store andeler som er enige i at de er blitt involvert i FoU-prosjekter.

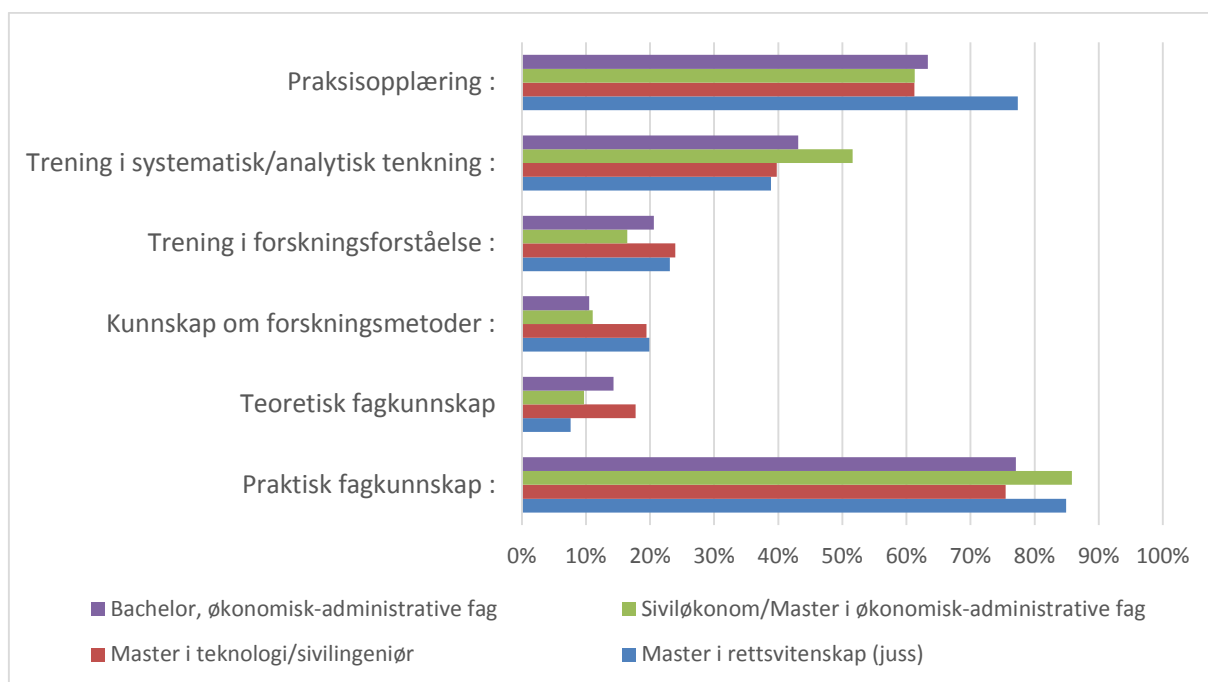
Figur 3.3 Kandidatenes grad av enighet i om de er blitt involvert i forsknings- eller utviklingsprosjekter. Prosent

Figur 3.3 viser klare forskjeller mellom de fire utdanningene. Andelen som er enige i at de ble involvert i FoU-prosjekter er klart høyest blant sivilingeniørene, og klart lavest blant juristene. Blant mastere i økonomiske fag er det om lag en av fire som er enige, og nesten halvparten er uenige. Disse forskjellene henger sammen med fagenes egenart og hvordan forskning utføres i ulike fag. Forskning innenfor teknologiske fag utføres i større grad i forskergrupper der det er hensiktsmessig å trekke inn studenter enn f.eks. innenfor økonomi og samfunnsfag. Svarene fra bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag stemmer med at studenter på lavere grad generelt involveres i FoU-prosjekter i betydelig mindre grad enn studenter på høyere grad (Aamodt m.fl. 2014).

Å trekke studenter med i forskningsprosjekter er en svært streng fortolkning av begrepet forskningsbasert utdanning, og vi stilte også andre spørsmål, blant annet om lærerne brukte eksempler fra forskning i sin undervisning.

Denne formen for forskningsbasert undervisning har som ventet et mye større omfang enn at studentene ble involvering av studenter i FoU-prosjekter. Målt på denne måten, er graden av FoU-basert utdanning klart størst i siviløkonomutdanningen, og tre firedeler av kandidatene er enige i lærerne brukte eksempler fra forskning i sin undervisning. Blant sivilingeniørene er andelen som er enig omtrent ti prosentpoeng lavere. Også blant bachelorkandidatene var det omtrent halvparten av de spurte som var enige i at lærerne brukte eksempler fra forskning i sin undervisning.

I tillegg til de spørsmålene vi har stilt om hva kandidatene mener de har hatt nytte av, ble det også stilt spørsmål om hva som burde ha vært mer eller mindre vektlagt i utdanningen – sett i lys av arbeidsoppgavene de har. Det er to hovedtyper av utsagn, om praksisopplæring og praktiske fagkunnskaper, og om ulike elementer av FoU-basert kunnskap samt teoretisk kunnskap. I tillegg var det et svaralternativ om trening i systematisk/analytisk tenkning.

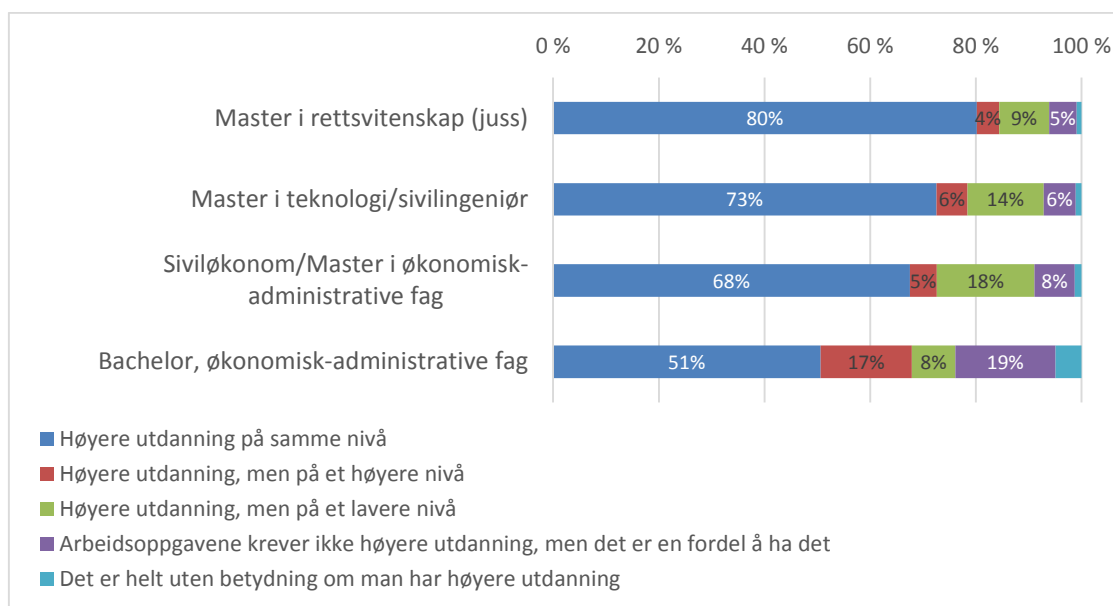
Figur 3.4 Kandidatenes vurdering av hva som burde vært mer eller mindre vektlagt i utdanningen. Andelene som har svart litt mer eller mye mer.

Resultatet er i figur 3.4 er slående, men ikke helt enkelt å fortolke. Ønsket om mer praksisorientering står svært sterkt, det er et mye sterkere ønske om mer praksisorientering enn FoU-tilknytning. Dette ville ikke ha vært overaskende dersom vi hadde spurt helt ferske kandidater, men våre respondenter har tross alt en god del erfaring. Forskjellene etter type utdanning er mindre klare. Svarene gjenspeiler sannsynligvis at respondentene legger mest vekt på de siden ved studiene som de ser kan ha en direkte nytteverdi. Masterne i økonomiske fag skiller seg ut ved at de ønsker at trening i systematisk/analytisk tenkning bør vektlegges mer.

Det er interessant å se disse resultatene i sammenheng med synspunkter fra de faglig ansatte ved universiteter og høyskoler. De ansatte ser ikke noe spesielt sterkt behov for å styrke praksis i utdanningen (Aamodt m.fl. 2014).

Jobbkrav og tilfredshet med jobben

Som indikatorer for sammenhenger mellom utdanning og jobb (nåværende), har vi stilt spørsmål om arbeidsoppgavene krever den type utdanning de har. Dessuten har vi spurt om de mener at de får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter i jobben, og hvor fornøyd de er med nåværende arbeid.

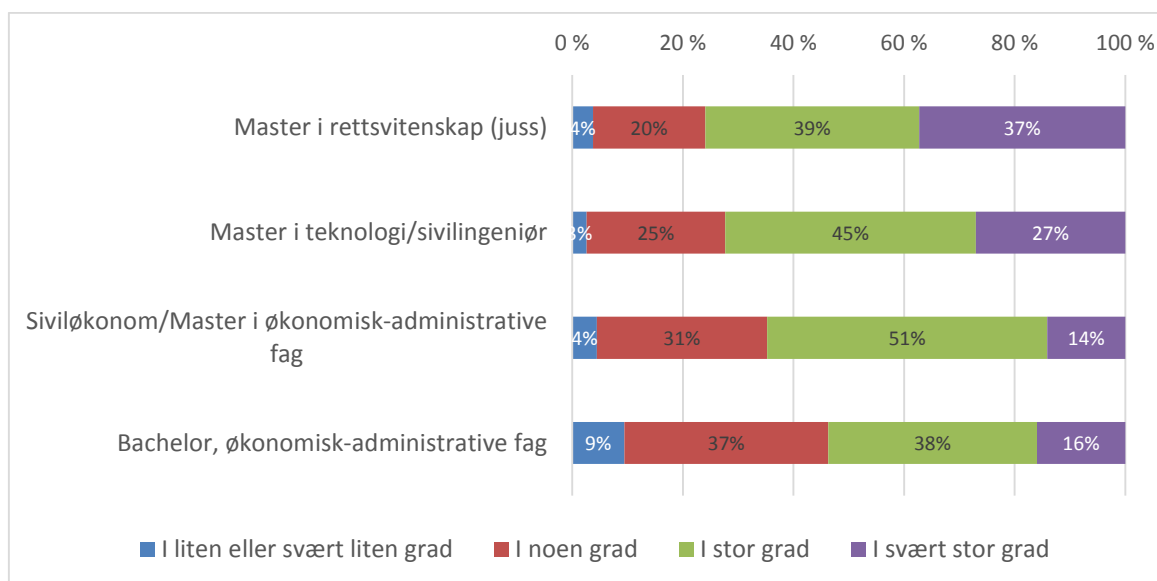
Figur 3.5 Kandidatenes vurdering av hvilket utdanningsnivå kreves i forhold til arbeidsoppgavene. Prosent.

I dette spørsmålet skulle de vurdere arbeidsoppgaver i forhold til nivået på utdanning, ikke om en annen type utdanning på samme eller annet nivå hadde vært bedre. Blant alle mastergradskandidatene er det et klart flertall som mener at arbeidsoppgavene krever høyere utdanning på samme nivå som det de selv har. Andelen er høyest i jus, det henger sannsynligvis sammen med at mange jurister jobber i yrker der jusutdanning er et formelt krav. Men blant alle de tre gruppene mastergradskandidater er det samtidig en ikke ubetydelig andel som svarer at det hadde klart seg med en utdanning på et lavere nivå. Blant siviløkonomene utgjør denne gruppen 18 prosent. Det er ikke gitt at dette skal fortolkes dithen at de er overkvalifisert, men at jobben er av en slik karakter at det er andre egenskaper enn formelt utdanningsnivå som er avgjørende.

Det er interessant at blant bachelorkandidatene er det en relativt høy andel som mener at jobben deres ikke krever høyere utdanning, mens det samtidig er en betydelig andel som mener at jobben egentlig krever høyere utdanning enn den de har. I en viss forstand er arbeidsfeltet til kandidater med økonomisk-administrativ utdanning preget av relativt løse koplinger mellom jobb og formelt utdanningsnivå – og spesielt hvis vi sammenlikner med juristene. For øvrig er andelen som har arbeid som matcher utdanningsnivået betydelig høyere tre år etter fullført utdanning enn den er rett etter avsluttet utdanning (Wiers-Jenssen, Støren og Arnesen 2014). Dette illustrerer at det tar litt tid å finne den rette jobben.

Hvorvidt kandidatene får utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter i jobben kan brukes som en indikator på hvor godt samsvar det er mellom utdanning og yrke. Slik spørsmålet ble stilt, dekker det imidlertid ikke bare de kunnskapene og ferdighetene de opparbeidet gjennom utdanningen, men også det de har tilegnet seg gjennom nærmere tre års erfaring.

Figur 3.6 viser at med unntak av bachelorkandidatene i økonomisk-administrative fag er det et klart flertall som svarer at de i stor eller svært stor grad får utbytte sine kunnskaper og ferdigheter i jobben. Graden av kunnskapsutnyttning er høyest blant juristene og lavest blant siviløkonomene.

Figur 3.6 Kandidatenes vurdering av i hvilken grad får de utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter i nåværende jobb. Prosent.

Det er mange måter å fortolke slike resultater på. En kunne tenke seg at graden av kunnskapsutnyttning er lavest blant dem med mest kunnskaper, men det er trolig en lite rimelig tolkning. Da ville vi trolig fått et annet mønster i sammenlikningen mellom økonomisk-administrative kandidater med høyere og lavere grad. Når graden av kunnskapsutnyttning er lavere blant siviløkonomene og sivilingeniørene og juristene, betyr det ikke nødvendigvis at de har mindre krevende jobber, men snarere at det er tale om hvor direkte kunnskapene og ferdighetene anvendes i jobben.

3.1.2 Nyutdannede mastere - sammenligning mellom ulike læresteder

Den ferskeste Kandidatundersøkelsen, Kandidatundersøkelsen 2013, er en såkalt halvtårsundersøkelse, og inneholder informasjon om kandidatenes arbeidsmarkedssituasjon og vurdering av utdanningen et halvt år etter fullført utdanning. I motsetning til undersøkelsen omtalt i forrige avsnitt, har ikke Kandidatundersøkelsen 2013 med personer som har tatt sin utdanning ved Handelshøyskolen BI.² Den dekker imidlertid alle andre mastergradsutdanninger i økonomisk-administrativ utdanning.

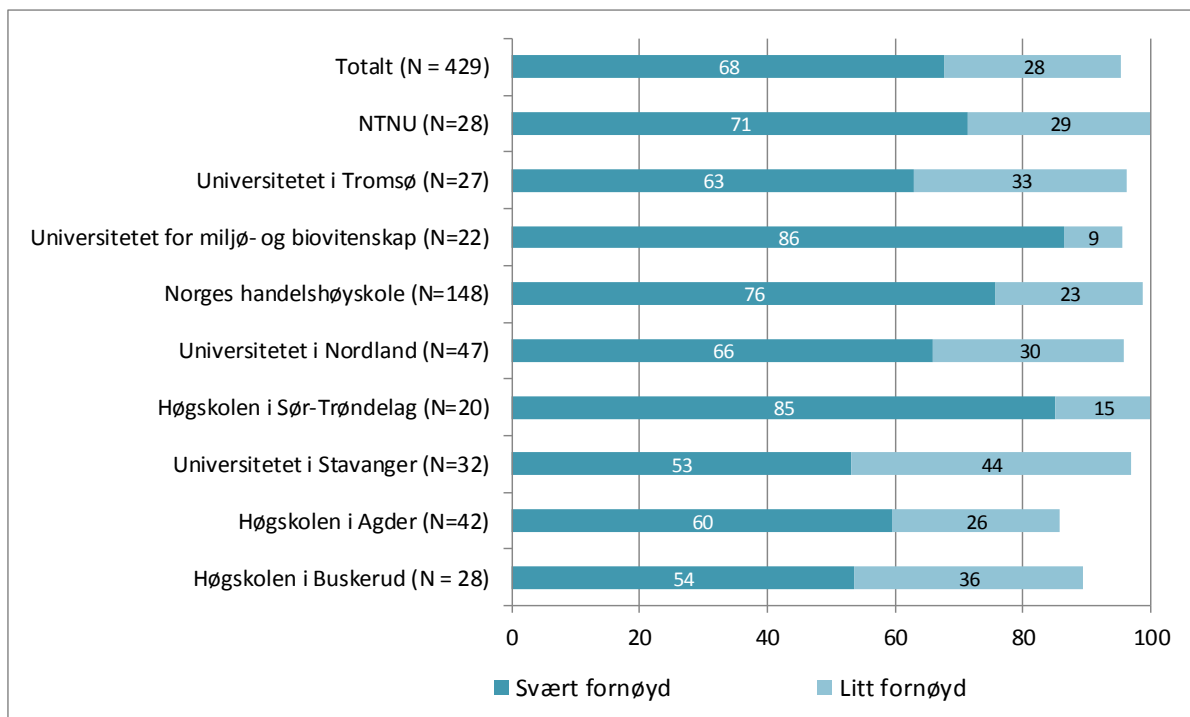
Hovedrapporten fra undersøkelsen viser at kandidater med mastergrad i økonomisk-administrative fag har en mer positiv vurdering av utdanningen enn de fleste andre faggrupper. Andelen som er «svært fornøyd» med utdanningen er 68 prosent, mens gjennomsnittet for alle fag er 60 prosent. Svært få sier seg direkte misfornøyd med utdanningen de har gjennomført (Wiers-Jensen, Støren & Arnesen 2013). Også den forrige halvtårsundersøkelsen, Kandidatundersøkelsen 2011, ga omtrent tilsvarende resultater, og vi konstaterer at de som har studert økonomiske fag har et positivt inntrykk av utdanningen.

Vi skal nå undersøke om kandidatenes vurdering av utdanningen varierer med hvilket lærested de har tatt utdanningen. Figur 3.7 viser vi tallene for universiteter og høyskoler som har mer enn 20 respondenter i undersøkelsen.³ *Det er i mange tilfeller få respondenter ved hvert lærested, så tallene må tolkes med stor grad av varsomhet på grunn av mulighet for tilfeldige variasjoner.* Vi ser at andelen som er svært fornøyd med utdanningen er høyest blant de som har studert ved Universitetet for

² BI ble forespurt om å delta, men takket nei. Dette har trolig sammenheng med at BI foretar en arbeidsmarkedsundersøkelsen blant egne kandidater omtrent på samme tidspunkt som NIFUs kandidatundersøkelse. BIs undersøkelse inneholder imidlertid ikke spørsmål om vurdering av utdanningen.

³ Disse utgjør om lag 92 prosent av respondentene på, 394 av 429 kandidater. I motsetning til i DBH-statistikken som ble presentert i kapittel 2, er også kandidater fra NTNU med i tallene. Dette er personer som har studert industriell økonomi, og som hos DBH registreres som sivilingeniører.

miljø- og biovitenskap (UMB)⁴ Høgskolen i Sør-Trøndelag og Norges Handelshøyskole (NHH). Andelen som er svært fornøyd med utdanningen totalt sett er lavest ved Høgskolen i Buskerud og Universitetet i Stavanger.

Figur 3.7 Samlet vurdering av utdanningen blant kandidater uteksaminert fra ulike læresteder.

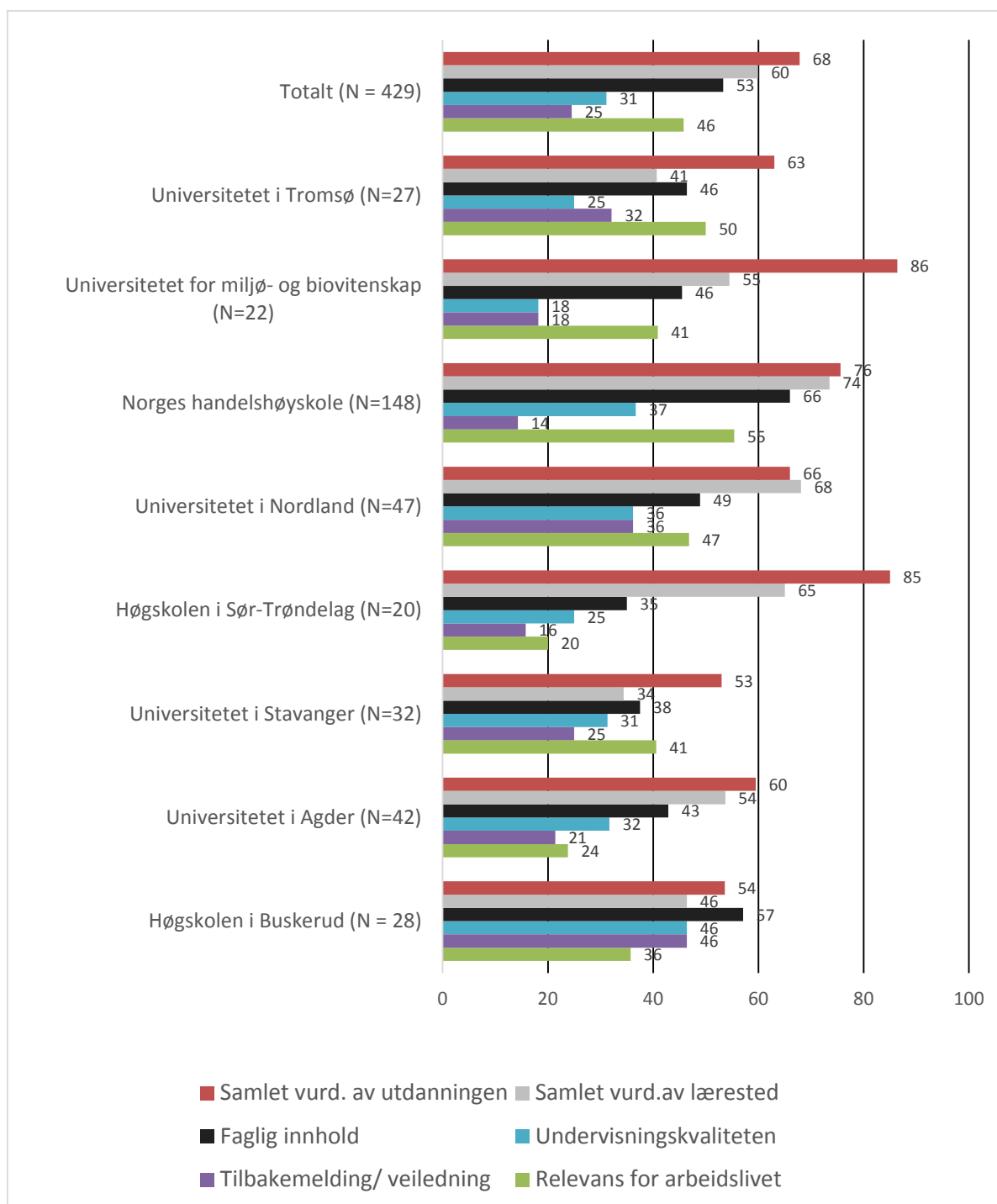
Kilde: Kandidatundersøkelsen 2013.

De nyutdannede kandidatene ble også bedt om å vurdere flere aspekter ved utdanningen; selve lærestedet, studiets faglige innhold, undervisningskvalitet, tilbakemelding/veiledning fra undervisningspersonalet og studiets relevans for arbeidslivet. Figur 3.8 viser andelen som er «svært fornøyd» med ulike aspekter ved utdanningen for kandidater uteksaminert ved ulike læresteder.

Vi ser at totalvurderingen av utdanningen er mer positiv enn de andre aspektene. Lærested og faglig innhold er det mange som er svært fornøyd med, mens undervisning og tilbakemelding vurderes mindre positivt. Lærestedene har litt ulik profil. Vi ser at NHH får mest positiv vurdering av alle når det gjelder faglig innhold og minst positiv vurdering når det gjelder faglig tilbakemelding/veiledning. Tilbakemelding/veiledning vurderes langt mer positivt ved f.eks. Høgskolen i Buskerud.

At studenter og kandidater er mindre fornøyd med tilbakemelding og veiledning enn andre aspekter ved utdanningen er ingen overraskelse. Samme mønster finner vi for andre faggrupper i Kandidatundersøkelsen (Wiers-Jenssen, Støren & Arnesen 2014), og for økonomisk-administrative studenter og andre studenter i NOKUTs studiebarometer (www.studiebarometer.no).

⁴ Dette lærestedet har senere skiftet navn til Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), men vi bruker navnet institusjonen hadde på det tidspunktet kandidatene ble uteksaminert.

Figur 3.8 Andel kandidater som er svært fornøyd med ulike aspekter ved utdanningen.

Kilde: Kandidatundersøkelsen 2013

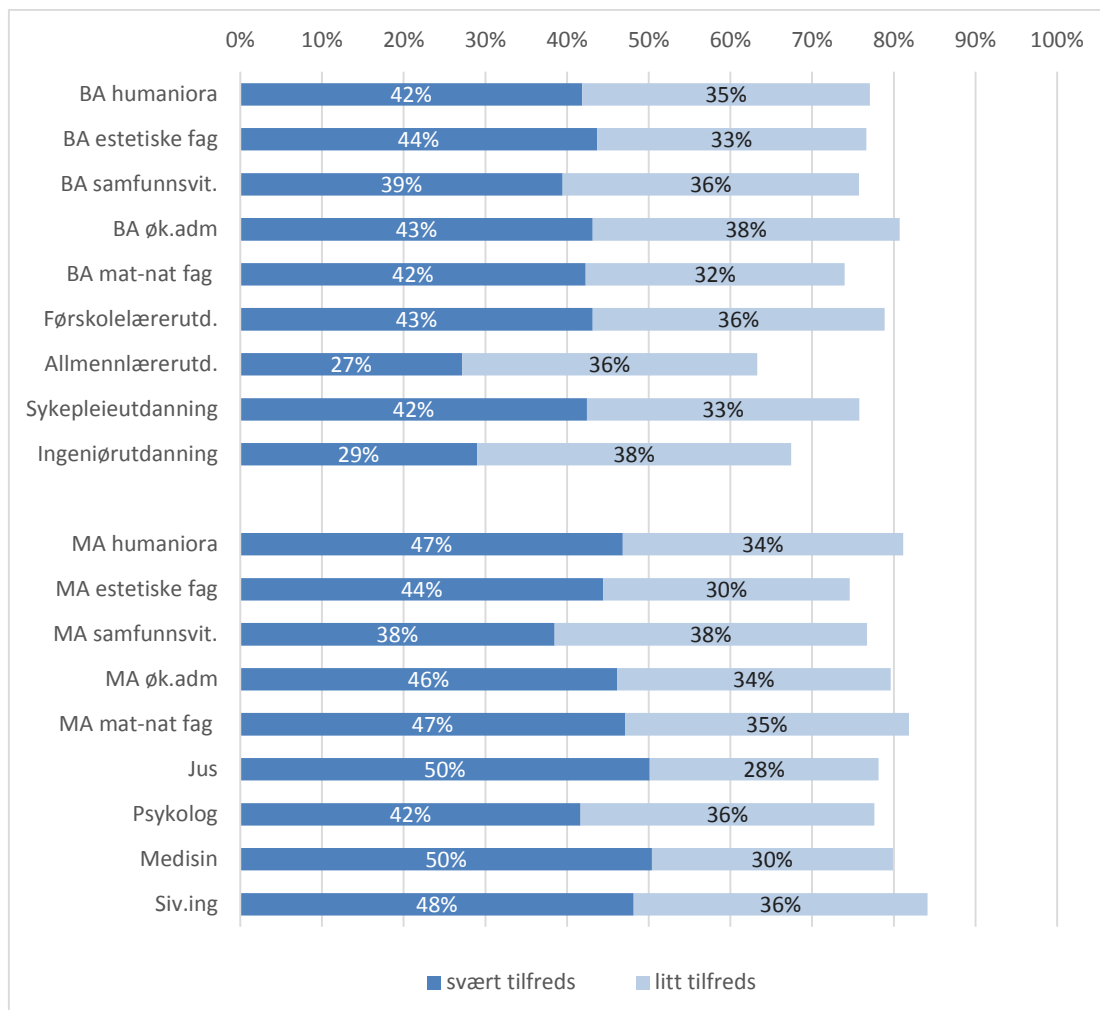
3.2 Studenter syn på utdanningen

Det foreligger også flere undersøkelser blant studenter som kan fortelle oss noe om hvordan studentene vurderer utdanningen. Mange læresteder foretar sine egne undersøkelser, men her prioriterer vi å vise resultater fra undersøkelser som favner flere læresteder.

NOKUT gjennomførte i 2013 en nasjonal studentundersøkelse, og mer en 17 000 studenter deltok i undersøkelsen. Analyser av resultatene viser blant annet at studentene på økonomisk-administrativ

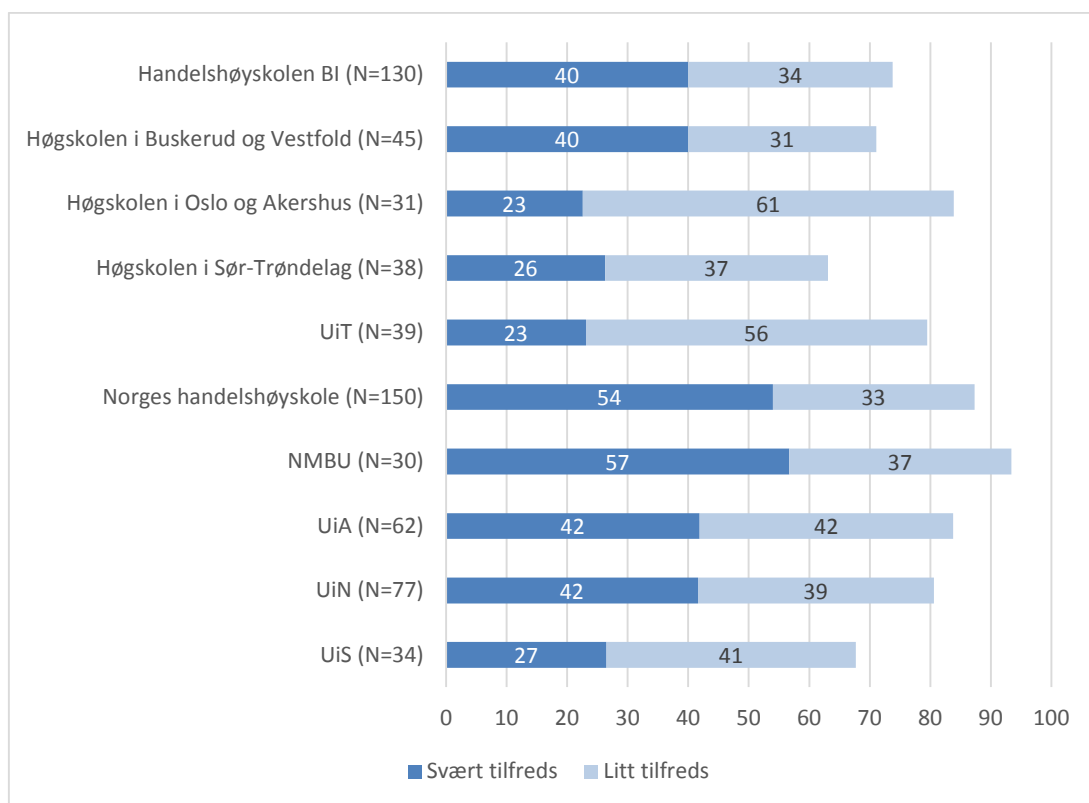
utdanning har en mer positiv helhetsvurdering av studieprogrammet enn studenter ved de fleste andre programmer, slik det framgår av figur 3.9.

Figur 3.9 Andel studenter som har en positiv helhetsvurdering av utdanningen.

Kilde: NOKUTs studiebarometer

I figur 3.10 har vi sett på tilsvarende resultater fra studenter på mastergrad i økonomisk-administrative fag. Vi ser at det er betydelige variasjoner mellom lærestedene. Høyest andel fornøyde studenter finner vi ved NHH og NMBU, mens Universitetet i Stavanger og Høgskolen i Sør-Trøndelag har lavest andel.

Figur 3.10 Andel tilfredse studenter på økonomisk-administrative fag.

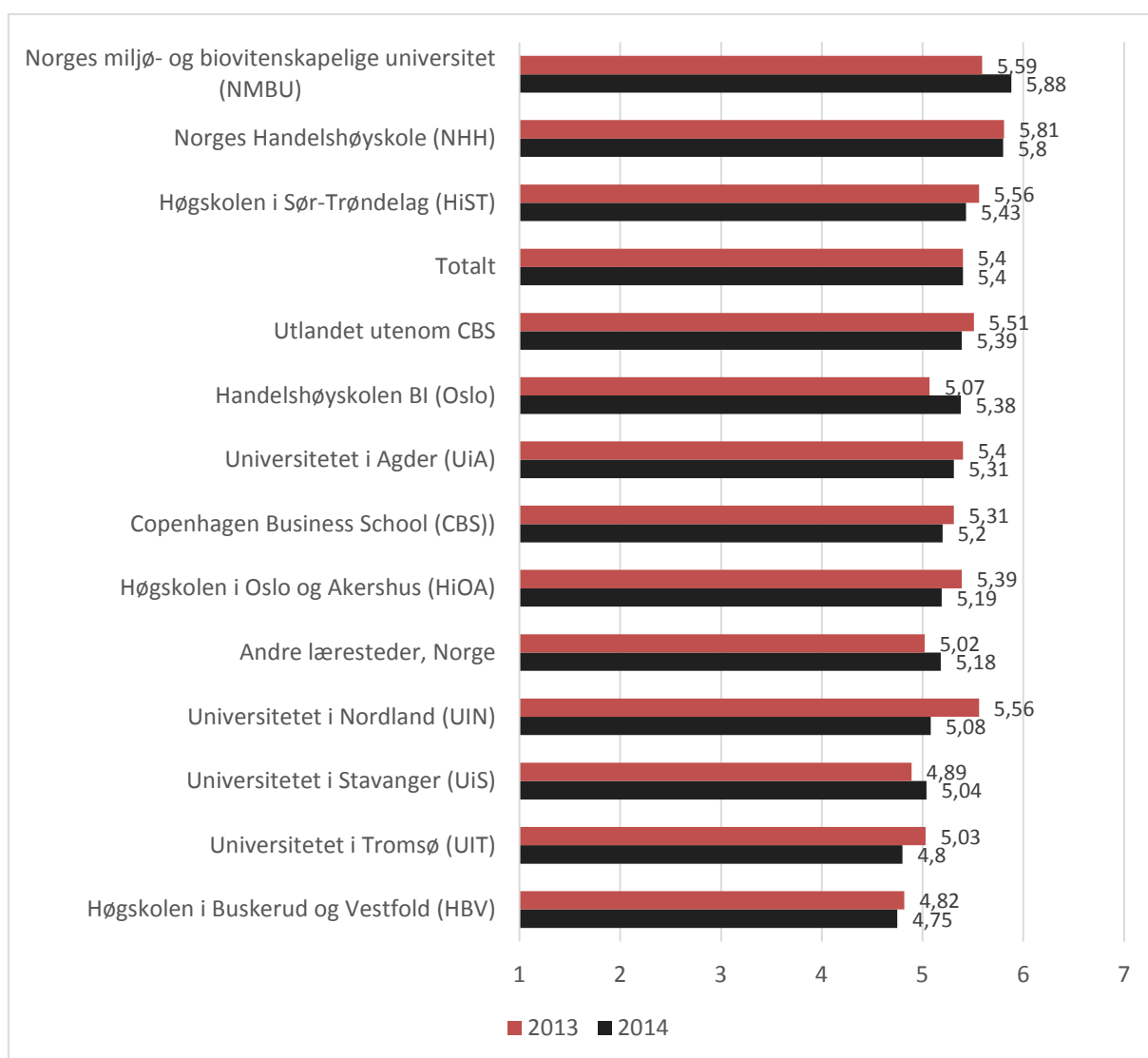
Kilde: NOKUTs studiebarometer

NOKUTs undersøkelse inneholder studentenes vurderinger av en rekke aspekter ved undervisningskvalitet, læringsmiljø etc., og det er mulig å sammenligne ulike læresteder i detalj i nettportalen Studiebarometeret.no.

3.2.1 *Econas Studentundersøkelse*

Econa gjennomfører undersøkelser blant sine studentmedlemmer. Den siste undersøkelsen som ble gjennomført blant studentmedlemmer i inn- og utland i mai/juni 2014 (Econa 2014). Undersøkelsen har et sterkt fokus på forskjeller mellom studenter på ulike læresteder, og den bringer inn en ny dimensjon i forhold til andre undersøkelser ved at den også inkluderer studenter i utlandet.

På spørsmål om tilfredshet med skolen og studietilbudet sett under ett, er det NMBU (tidligere UMB), NHH og HiST som oppnår høyest skåre blant studentene (Figur 3.11). Dette er et mønster vi kjenner igjen fra Kandidatundersøkelsen referert over. Figuren illustrerer også at det kan være en del variasjoner fra år til år på et og samme lærested.

Figur 3.11 Tilfredshet med skolen og studietilbudet sett under ett, skala 1 – 7 (høyest)

Kilde: Econas studentundersøkelse

Undersøkelsen viser også at det er større spredning i tilfredshet mellom institusjonene om man ser på forhold som «kvalitet på tilbakemelding på eget arbeid» og «skolen tilrettelegger for utveksling».

Econas undersøkelse viser også at det er studentene med best karakterer som er mest fornøyd med det faglige tilbudet. Dette illustrerer at grad av tilfredshet også kan ha sammenheng med det som ofte refereres til som *inntakskvaliteten*, det vil si studentenes forkunnskaper målt som karakterer i videregående opplæring. Det er relativt store forskjeller i hvilket karaktersnitt som kreves for å bli tatt opp på økonomisk-administrative utdanninger. På NHH krevdes det i 2014 ca. 56 studiepoeng for å komme inn på siviløkonomutdanningen, mens alle kom inn på siviløkonomutdanningen ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold, campus Ringerike (Samordna opptak 2014).

3.3 Oppsummering

Når vi har spurt mastergradskandidater i økonomisk-administrative fag ca. tre år etter at de var ferdige med studiet og sammenliknet med jurister, sivilingeniører og bachelorkandidater i økonomisk-administrative fag finner vi langs de fleste indikatorene at økonomisk-administrative masterne har en positiv vurdering av studiet. De mener at utdanningen både ga et godt grunnlag for å begynne en

yrkeskarriere, og for en framtidig yrkeskarriere, og et flertall mente også at de hadde fått praktiske fagkunnskaper i studiet selv om en viss andel også var uenige.

Vi ba kandidatene ta utgangspunkt i sin nåværende jobb, og på bakgrunn av den vurdere hva utdanningen burde ha lagt mer eller mindre vekt på. Det er da slående at et stort flertall mente at det burde ha vært mer vekt på praksisopplæring og på praktisk fagkunnskap, mens det var få som mente at studiet burde lagt mer vekt på forskning og teoretiske kunnskaper. Samtidig peker dette i en noe annen retning enn at de på den annen side vurderte at studiene hadde gitt et godt grunnlag for å begynne i en jobb. Likevel kan dette trolig fortolkes som at kandidatene etterspurte en noe sterkere yrkesrelevans i studiet.

Tre år etter fullført utdanning, var de fleste mastergradskandidater i økonomisk-administrative fag i en jobb som de oppfattet som relevant i forhold til utdanningen. Et klart flertall mente at jobben deres krevde en utdanning på mastergradsnivå, selv om en av fem mente at en lavere utdanning hadde klart seg. Samtidig er det også et klart flertall som mente at de fikk utnyttet sine kunnskaper og ferdigheter i jobben. Men på begge disse indikatorene skåret spesielt juristene, men også sivilingeniørene, noe høyere, noe som indikerer en mer profesjonsspesifikk utdanning.

Også de som nettopp har gjennomført en mastergradsutdanning i økonomisk-administrative fag, og de som er studenter, gir i hovedsak utdanningen en positiv vurdering. Gjennomgående vurderes økonomisk-administrativ utdanning mer positivt enn de fleste andre utdanningsgrupper. Det er noe variasjon mellom ulike læresteder. En tung aktør og tradisjonell utdanningsinstitusjon som NHH vurderes positivt, og det gjør også NMBU og noen av de mindre lærestedene. Sett fra studentenes ståsted, synes det ikke å være noen klar sammenheng mellom fagmiljøets størrelse og vurdering av utdanningen.

Nyutdannede og studenters vurderinger kan fortelle oss noe om noen aspekter ved studiekvalitet, men kvaliteten på utdanningen er langt mer enn studentenes synspunkter. Kvalitet er blant annet også relatert til forhold som det faglige personalets kompetanse og til studentenes læringsutbytte, gjennomstrømming og karakterer. Dette er forhold som det ikke har kapasitet til å ta opp innenfor rammen av denne rapporten.

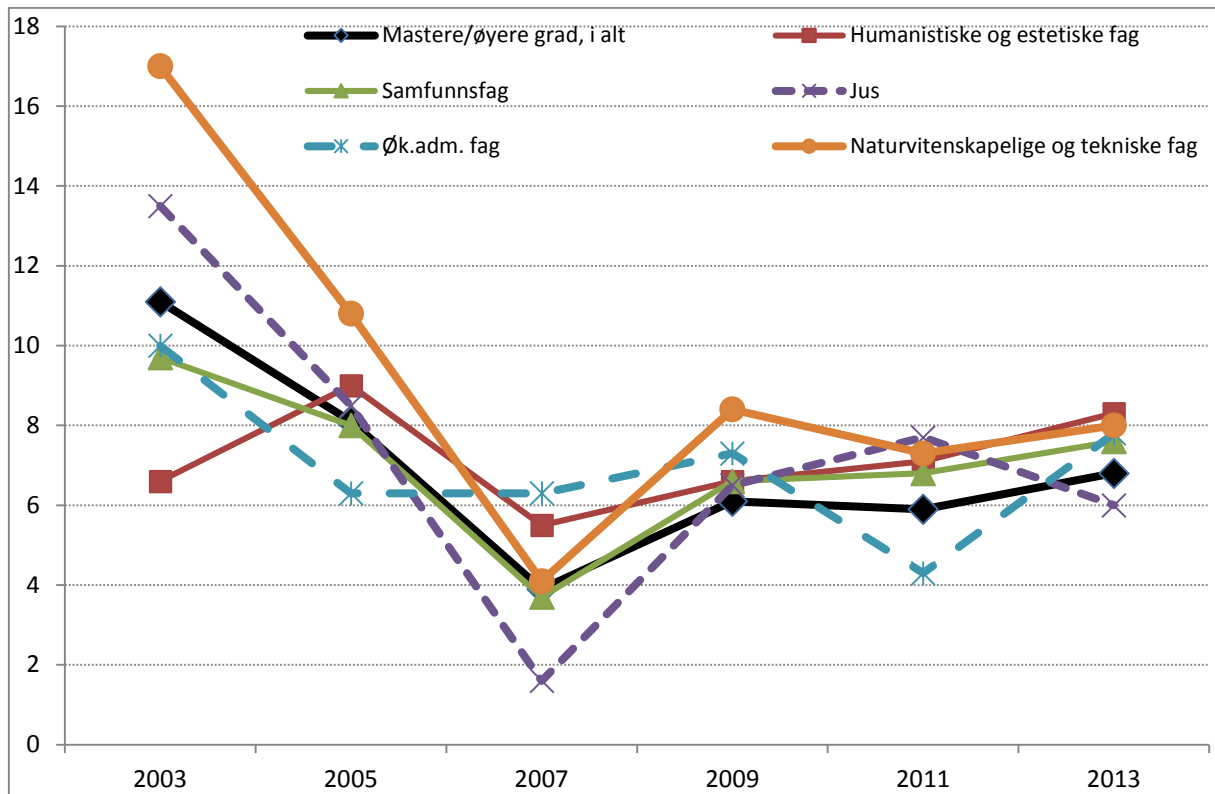
4 Arbeidsmarkedet for nyutdannede

I dette kapitlet ser vi på arbeidsmarkedssituasjon for personer med mastergrad i økonomisk-administrative fag. Først ser vi på hvordan overgangen fra utdanning til arbeidsmarked har vært det siste tiåret. Vi ser på omfanget av arbeidsledighet og mistilpasning i arbeidsmarkedet for de med økonomisk-administrativ utdanning sammenlignet med andre grupper med mastergrad. Deretter retter vi blikket framover, og belyser mulige scenarier for økonomenes arbeidsmarkedssituasjon i årene som kommer.

4.1 Nyutdannede økonomers overgang fra utdanning til arbeidsmarked

Vi skal nå se på hvordan nyutdannedes overgang fra utdanning til arbeidsmarked har vært de senere årene. Vi bruker data fra Kandidatundersøkelsen for å belyse omfanget av arbeidsledighet og andre former for mismatch. Som nevnt tidligere, inneholder ikke Kandidatundersøkelsens halvtårsundersøkelser de som er utdannet ved BI (fordi BI ikke ønsker å delta). Det betyr at det en stor andel av de uteksaminerte kandidatene vi ikke kan si noe om.

Figur 4.1 viser andelen masterkandidater som var arbeidsledige et halvt år etter fullført utdanning. Masterne i økonomisk-administrative fag har hatt moderat lavt omfang av arbeidsledighet de siste ti år. De synes mindre konjunkturutsatte enn kandidater i teknisk/naturvitenskapelige fag og jurister. Arbeidsledigheten blant nyutdannede økonomer nådde et historisk lavt nivå i 2011 (4,3 prosent), men vi ser at det har vært en økning mellom 2011 og 2013 (fra 4,3 til 7,8 prosent).

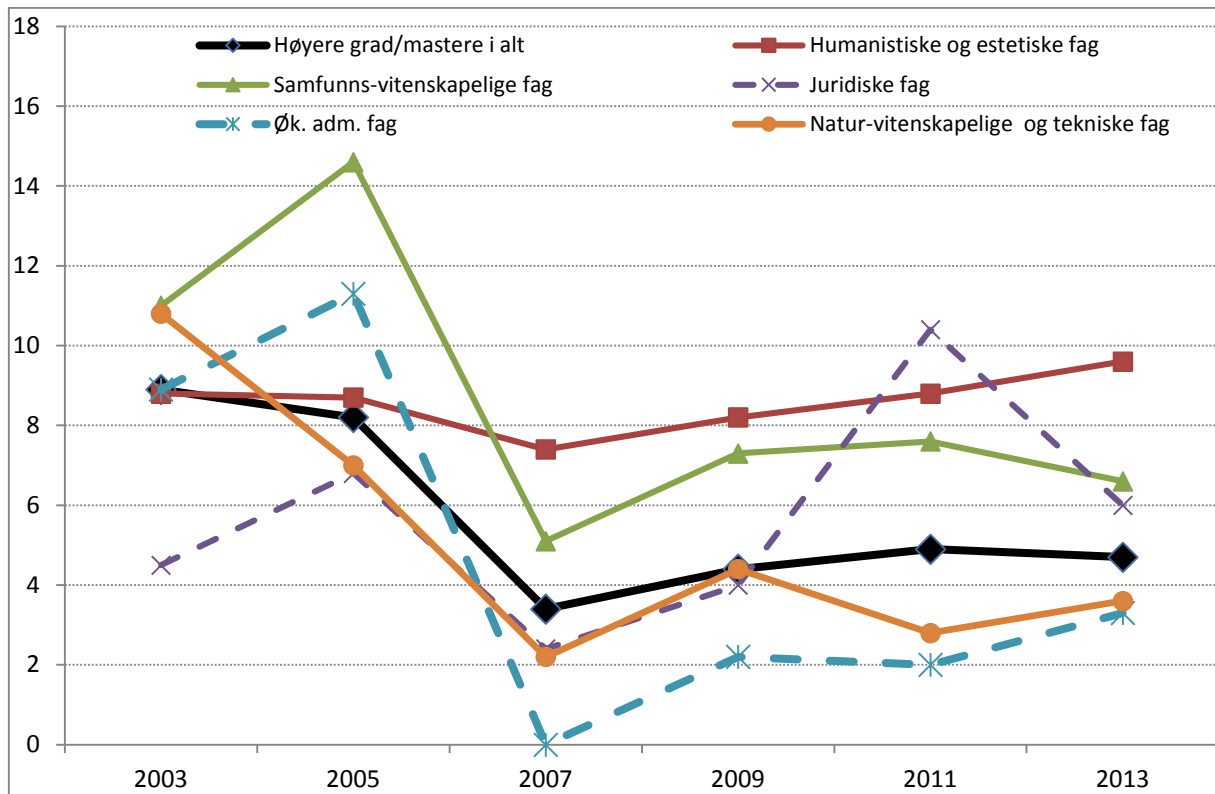
Figur 4.1 Andel arbeidsledige av arbeidsstyrken 2003–2013. Kandidater med høyere grad/mastergrad

Kilde: Kandidatundersøkelsen

At man har arbeid er vel og bra, men det er ikke gitt at man som nyutdannet får jobb som er i samsvar med utdanningen. Man kan ha arbeid man er over- eller feilkvalifisert for.

NIFUs Kandidatundersøkelse har tradisjonelt kartlagt omfanget av irrelevant arbeid. Dette er en svært streng definisjon av mistilpasning, og omfatter sysselsatte som mener at høyere utdanning er *helt uten betydning for arbeidet* og i tillegg opplyser at *innholdet i utdanningen passer dårlig med arbeidsoppgavene*. Med andre ord både vertikal og horisontal mismatch. I tillegg skiller undersøkelsen mellom de som har slikt arbeid fordi det ikke har vært mulig å få jobb i samsvar med utdanningen, og de som har irrelevant arbeid av andre grunner. Figur 2 viser utviklingen som er i såkalt *irrelevant* arbeid, men inkluderer kun de som har irrelevant arbeid fordi det ikke har vært mulig å få relevant jobb.

Vi ser at andelen i irrelevant arbeid har svingt mye for masterkandidater i økonomisk-administrative fag. I 2005 var det 11 prosent som falt inn under denne definisjonen, mens det var null fire år senere. Senere har andelen krøpet noe oppover, men også i 2013 var utbredelsen av irrelevant arbeid lavere blant mastere i økonomi enn alle de andre store fagområdene.

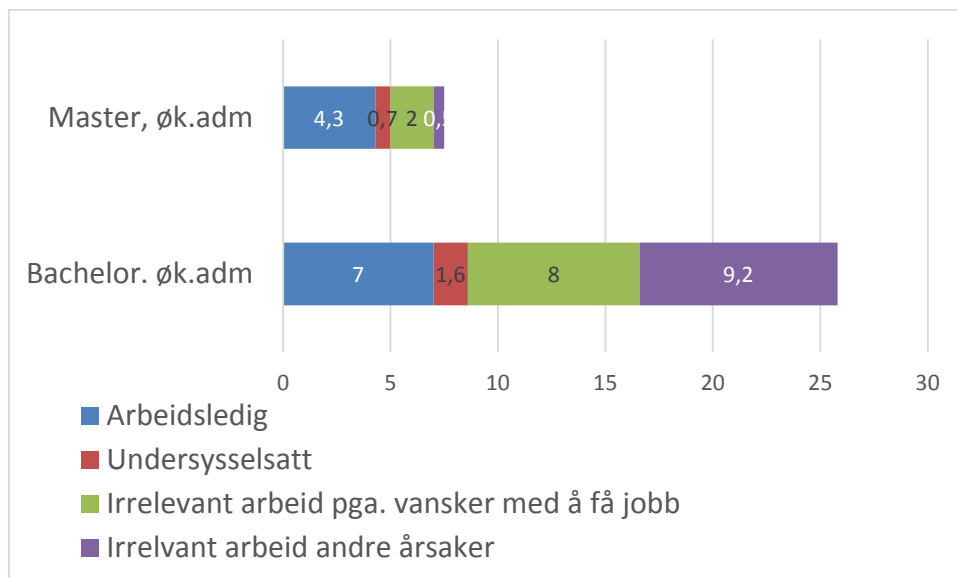
Figur 4.2 Andel av mastergradskandidater i arbeidsstyrken i ufrivillig irrelevant arbeid

Kilde: Kandidatundersøkelsen

Også når det gjelder andre mål på match og mismatch kommer kandidater med mastergradsutdanning i økonomisk-administrative fag positivt ut i forhold til mange andre utdanningsgrupper (Wiers-Jenssen, Støren og Arnesen 2014). Omfanget av mistilpasning er lavt, og andelen som er i relevant heltidsarbeid er høy.

De fleste har også rukket å få seg *fast* jobb i løpet av den korte tiden etter fullført utdanning; 74 prosent av masterkandidatene har fast, relevant heltidsjobb. Kun blant sivilingeniører er andelen marginalt høyere (78 prosent). Noen eksempler på tilsvarende tall for andre grupper; jurister: 43 prosent, samfunnsvitere 36 prosent, humanister 22 prosent og realister 47 prosent. Også når det gjelder lønnsnivå for nyutdannede ligger masterne i økonomisk-administrative fag høyere enn de fleste andre.

I Kandidatundersøkelsen 2011 var også kandidater med bachelorgrad i økonomisk-administrativ utdanning inkludert. Arbeidsledigheten i denne gruppen var høyere enn for masterne (7 mot 4,3 prosent), og andelen som var undersysselsatte og i irrelevant arbeid var betydelig høyere. Noe av dette skyldes at en del kandidater kombinerer videre studier og arbeid, og mange av bachelorgradkandidatene er i jobb som ikke krever høyere utdanning. Dette illustrerer likevel at en bachelorgrad ikke alltid er tilstrekkelig for å få seg (relevant) jobb.

Figur 4.3 Andel mistilpassede i arbeidsmarkedet 6 måneder etter fullført utdanning.

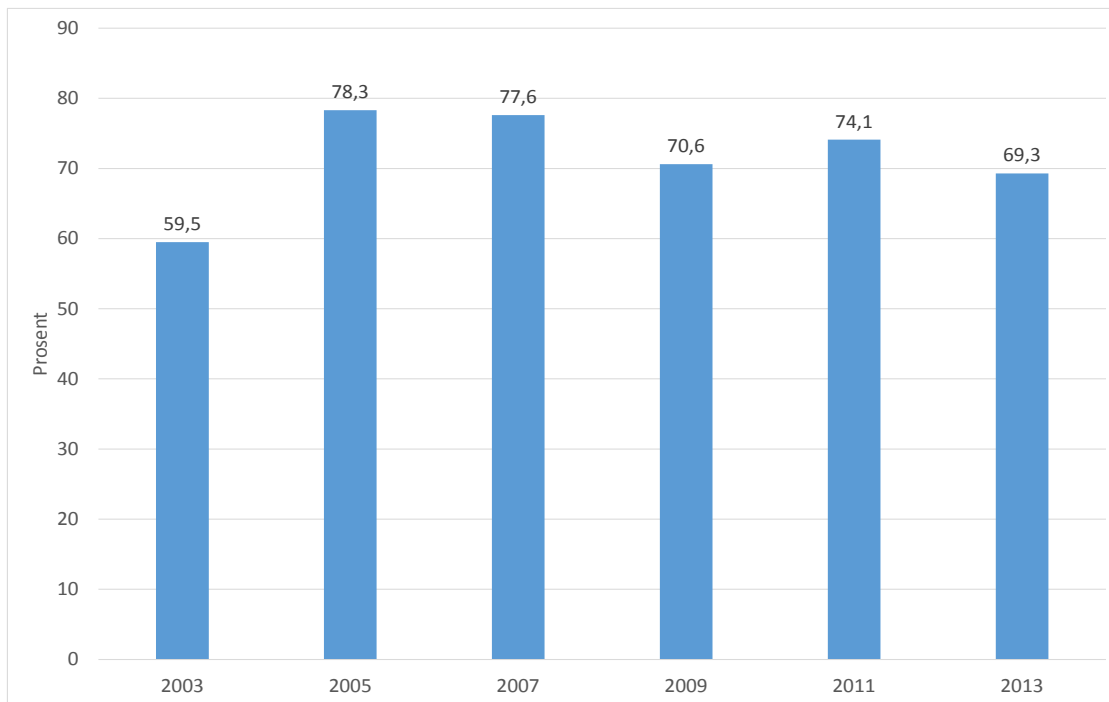
Kilde: Kandidatundersøkelsen 2011

4.2 Sektor og næring

I figur 4.4 har vi sett på andelen nyutdannede som går til privat sektor. Økonomisk-administrativ utdanning er først og fremst innrettet mot det private næringsliv, hvor de fleste økonomer også ønsker å jobbe. Selv om de også er høyt ettertraktet i offentlig sektor, er det først og fremst i perioder med lavkonjunkturer med dårlige jobbmuligheter i det private næringsliv at mange tar jobber i offentlig sektor. Det kan derfor tolkes som et positivt tegn for økonomenes arbeidsmarkedssituasjon at Kandidatundersøkelsen viser at andelen som går til privat sektor har styrket seg gjennom den perioden vi har sett på. Andelen økte betydelig fra 2003 til 2005, med nærmere 20 prosentpoeng, men ble igjen noe lavere etter finanskrisen i 2003, men er fortsatt på et høyt nivå sammenlignet med i begynnelsen av den perioden vi har sett på.

Disse tallene avviker noe fra Econas statistikk, som gjennomgående viser en noe høyere andel som er ansatt i privat sektor. Mens Kandidatundersøkelsen viste at andelen av de nyutdannede som jobbet i privat sektor var 69 prosent, viser Econas tall en andel på i overkant av 85 prosent. Denne forskjellen kan skyldes at Kandidatundersøkelsen ikke inkluderer kandidater fra BI, men også at det er en forskjell mellom de nyutdannede og dem som har vært i yrket noen år.

Figur 4.4 Andel i privat sektor av sysselsatte 2003-2013, målt et halvt år etter fullført utdanning. Kandidater med høyere grad/mastergrad.

Kilde: Kandidatundersøkelsen

I tabell 4.1 har vi sett på fordelingen på næringshovedgrupper. Vi ser at andelen nyutdannede som arbeider innenfor offentlig administrasjon svinger, men har økt i denne perioden.

Tabell 4.1 Sysselsatte fordelt på næringsgruppe 2007-2013. Kandidater med høyere grad/mastergrad. Prosent

	2007	2009	2011	2013
Primær- og sekundærnæringer	14,0	10,0	13,8	11,3
Informasjon/kommunikasjon, varehandel og samferdsel	14,0	14,5	13,1	9,3
Faglig, teknisk, finansiell og forretningsmessig tjenesteyting	45,8	42,1	47,5	45,4
Offentlig administrasjon	10,8	13,9	10,3	14,7
Grunn- og videregående skole og annen undervisning	4,2	3,9	2,1	4,1
Høyere utdanning, forskning og utvikling	4,5	5,8	3,3	3,9
Helse- og sosialtjenester	3,5	3,9	4,0	4,9
Kulturell og annen tjenesteyting	1,0	3,0	1,9	2,6
Annet/uoppgitt	2,1	2,7	4,0	3,9
Totalt	100	100	100	100

4.3 Oppsummering

Personer med mastergrad i økonomisk-administrative fag har de i perioden fra 2005 og senere år hatt et godt arbeidsmarked. Selv om antall kandidater har økt sterkt, har ikke dette medført økte vanskeligheter for nyutdannede, og de er i liten grad utsatt for arbeidsledighet og andre former for mistilpasning på arbeidsmarkedet på tross av den internasjonale finanskrisen. Kandidater med bachelorgrad i økonomisk-administrative fag synes imidlertid å ha større problemer på arbeidsmarkedet.

Om lag tre av fire nyutdannede masterkandidater i økonomisk-administrative fag arbeider i privat sektor. Dette innebærer at de er relativt konjunkturutsatte.

5 Utviklingen framover

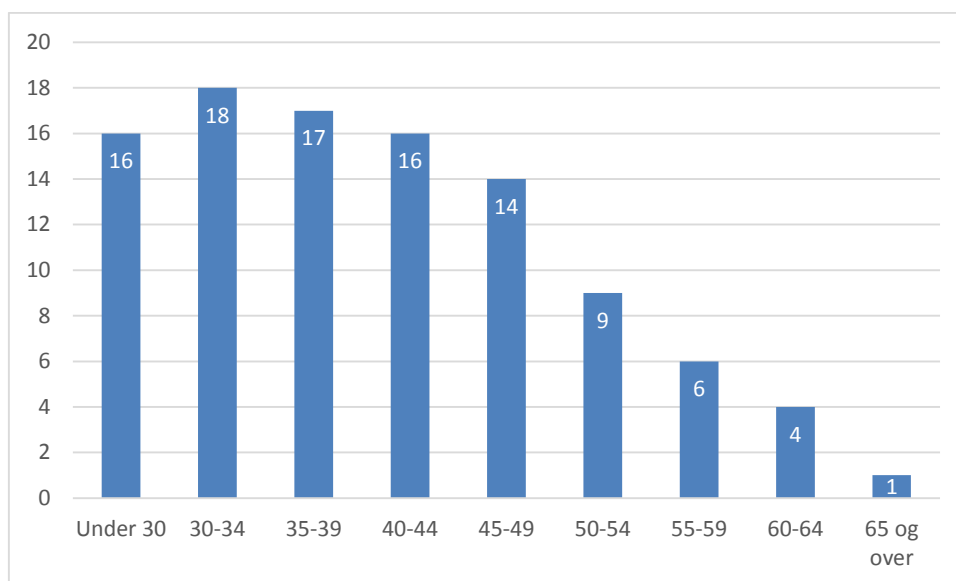
I dette avslutningskapittelet skal vi rette blikket framover, og reflektere litt rundt hvordan utviklingen kan bli for økonomisk-administrativ utdanning de kommende årene. Vi vil reise tre hovedspørsmål:

- Hvor mange økonomer vil vi trenge?
- Hva slags kompetanse bør de ha?
- Hvordan kan framtidens utdanningslandskap tenkes å se ut?

5.1 Hvor mange økonomer trenger vi i årene framover?

Denne rapporten har vist at antall studietilbud og student- og kandidattall for økonomisk-administrative fag har vokst sterkt de senere år. Likevel har vi sett at de med mastergradsutdanning innen økonomi har en relativt smertefri overgang fra utdanning til arbeidsmarked. De fleste finner seg raskt jobb, og de finner seg også relevante jobber – i hvert fall på tidspunkt der arbeidsmarkedet generelt er godt.

Men er det sannsynlig at denne utviklingen kan fortsette? Det kan være grunn til å stille spørsmål om i hvilken grad arbeidsmarkedet i framtiden vil være i stand til å absorbere like mange personer med økonomisk-administrativ utdanning. Som vi var inne på i kapittel 1, er økonomifaget er en relativt ung profesjon, og avgangen er relativt liten. Dette viser figur 5.1, basert på medlemmene i Econa, klart. Bare 20 prosent av disse er 50 år eller eldre, og bare 5 prosent er fra 60 år og over. Gitt vanlig pensjonsalder, betyr det at den naturlige avgangen fra yrket vil være lav i mange år framover, og siden nesten like mange er yngre enn 30 år, forteller det om stor tilvekst. Dette understrekes i Statistisk sentralbyrås framskrivningsanalyser (Cappelen, Gjefsen, Gjelsvik, Holm og Stølen 2013). SSB foretar framskrivinger for tilbud og etterspørsel etter ulike typer utdanning. I sin framskrivning publisert i 2013 ser de på perioden fram til 2030. De antar de at det vil bli økt etterspørsel etter kandidater med økonomiutdanning, både på bachelornivå og masternivå i denne perioden (Cappelen m.fl. 2013). Men ettersom de forutsetter at også tilbudet av kandidater med denne type utdanning vil øke sterkt, spår de en ubalanse. Særlig tror de at det vil bli et overskudd av personer med mastergrad i økonomisk-administrative fag. De estimerer et overskudd av mastergradskandidater på opp mot 40 000 personer i 2030, og tilsvarende tilbudsoverskudd på nærmere 20 000 på bachelorkandidater.

Figur 5.1 Aldersfordeling av økonomer (medlemmer av Econa)

Kilde: Econa lønnsstatistikk 2013

I en fersk oppdatert framskrivning fra SSB er det lagt inn nye data om utdanningen til innvandrere, og dessuten er utdanningsovergangene oppdatert. Disse oppdaterte beregningene peker nå i retning av et tilbudsoverskudd på over 130 000 av personer med høyere utdanning (Gjefsen, Gunnes & Stølen 2014, figur 20 og 21). Også for de fleste utdanningsområdene finner SSB-forskerne et tilbudsoverskudd, dette gjelder også for teknologiske fag. For arbeid som krever høyere utdanning, er det bare for lærere og helsepersonell det er beregnet at det kan bli mangel på arbeidskraft. De nye beregningene viser et enda større tilbudsoverskudd for økonomisk-administrative fag enn det som ble lagt til grunn av Cappelen m.fl. (2013). Det er interessant at de nye beregningene viser en kraftig økning i tilbudsoverskuddet for kandidater med bachelorutdanning, men en klar reduksjon på mastergradsnivå.

Det er selvsagt knyttet mye usikkerhet til slike framskrivningsmodeller. Det faktum at endringene i forutsetninger mellom de to framskrivningene (Cappelen m.fl. 2013 og Gjefsen, Gunnes & Stølen 2014) får så vidt klare utslag, illustrerer at slike framskrivninger kan vise nokså ulike resultater basert på ulike forutsetninger.

Den økonomiske utviklingen generelt har stor betydning for etterspørselen etter arbeidskraft, og den kan ingen forutse presist, selv SSBs beregningsmodell tar dette i betraktning. Dette tilsier at det er viktig å gjennomføre slike framskrivninger relativt hyppig slik at de kan justeres ettersom forutsetningene endres. Men også andre faktorer gjør det usikkert i hvilken grad slike beregninger treffer. Man kan for eksempel anta at tilbudet til en viss grad vil tilpasse seg etter etterspørselen. Det kan også tenkes at kandidater med økonomisk-administrative fag kan spre seg på flere bransjer og yrker enn i dag, og at nye markeder oppstår, for eksempel kan det tenkes at flere kommer til å jobbe innenfor offentlig sektor, selv om et klart flertall av dagens studenter foretrekker privat sektor framfor offentlig (Econa 2014).

Beregningene fra SSB peker i retning av at både kandidater med mastergrad og bachelorgrad i økonomi vil få problemer på arbeidsmarkedet i den neste tiårsperioden. Men en av grunnene til at slike beregninger ikke alltid slår til (og som også er en av hensiktene med dem) er at søkerne tilpasser seg de endrede forutsetningene. Dersom det blir vanskeligere å få jobb, vil det etter all sannsynlighet føre til redusert søkning, og at utviklingen igjen går i retning av en balanse. Det er videre et spørsmål hvordan dette slår ut for henholdsvis bachelor- og mastergradskandidater. Kan det tenkes at mastergradskandidatene da utkonkurrerer bachelorkandidatene? Men hvis dette i neste instans fører

til at de fleste studentene fortsetter videre til mastergrad etter avsluttet bachelorgrad, kan denne balansen igjen forrykkes.

Noe av forklaringen på den sterke veksten i økonomisk-administrativ utdanning hittil, og at veksten er blitt absorbert i arbeidsmarkedet, er at de erstattet personale utdannet gjennom handelsskolene. Samtidig har kravene til disse jobbene økt. Vi må anta at denne erstatningsprosessen i store trekk er et tilbakelagt stadium, men det er mulig at mastergradskandidater i økende grad vil erstatte personer med en lavere grads økonomiutdanning.

5.2 Hvilken kompetanse vil framtidens økonomer trenge?

Verken SSBs framskrivninger, eller våre analyser i denne rapporten kan gi noe sikkert svar på dette spørsmålet. Vi har ingen krystallkule som forteller oss hvordan morgendagens virkelighet vil se ut. Vi har likevel formulert noen temaområder der vi mener at kompetansekravene vil kunne endres. De momentene vi nevner nedenfor er delvis formulert som spørsmål som kan være utgangspunkt for videre for diskusjon. I dette arbeidet har vi også hatt god hjelp av en referansegruppe med bred kunnskap både om de aktuelle yrkesfeltene og utdanningene. Formuleringene er det likevel NIFU som står ansvarlig for.

Økonomenes rolle i arbeids- og samfunnsliv har endret seg drastisk på i løpet av en generasjon, ikke bare målt gjennom tallmessig vekst, men også kvalitativt. Mye av endringene henger sammen med hvordan dette utdanningsfeltet har vokst fram, men også arbeidslivet har endret seg. Det er lite realistisk å tro at det ikke vil skje minst like store endringer de neste 20 – 30 årene som får konsekvenser for kravene til økonomenes kompetanse.

Internasjonal kompetanse

Økonomi og arbeidsliv er i økende grad globalisert. Dette betyr at behovet for internasjonal erfaring og interkulturell kompetanse neppe blir mindre i årene framover. Dette kan bety at utdanningene i enda større grad enn i dag må tilby språkopplæring og oppfordre sine studenter til utenlandsopphold.

Norske bedrifter vil i økende grad ha muligheter for å rekruttere personer med høy kompetanse fra andre land. Det skjer en sterk økning i antall personer med høyere utdanning i mange land i verden. Dette kan bety økt konkurranse for norske kandidater og norske læresteder, og norsk arbeidsliv kan neppe planlegge sin framtidige rekruttering ut fra dagens behov. Sannsynligvis er det først og fremst realfag og teknologi som vil være preget av sterk internasjonal mobilitet, men heller ikke økonomifaget er utelukkende nasjonalt orientert. Det økende tilbudsoverskuddet som beregningene til SSB peker i retning av, kan imidlertid dempe interessen for å rekruttere utenlandske kandidater.

IKT og nye bransjer

Alle bransjer blir i stigende grad IKT-basert. Ikke minst gjelder det for bank- og finansnæringen som er blant økonomenes kjerneområder. Etter alt å dømme vil dette stille økende krav til digitale ferdigheter og de matematiske komponentene i økonomiutdanningene.

Nye typer jobber vokser fram, ikke minst innenfor rådgivning og konsulentvirksomhet. Dette er bransjer som etterspør et bredt sett av kvalifikasjoner, men hvor økonomer trolig utgjør en kjerne. Det er vanskelig å si hvilken betydning dette vil kunne få for kravene til innholdet i økonomiutdanningene, men det kan øke behovet for en bredest mulig kompetanse. Ikke alt dette behøver å være ny virksomhet, det kan også være et utslag av nye måter å organisere virksomheter på, ved at mange bedrifter velger å kjøpe tjenester eksternt istedenfor å ha dem som interne aktiviteter. Men også nye organisasjonsformer kan stille nye krav til kompetanse.

Kompetanse for offentlig sektor

Kandidattallsvekst har en tendens til å medføre at utdanningsgrupper søker seg til nye markeder. Vi har for eksempel sett at humanister og samfunnsvitere går til privat sektor. Man kan tenke seg at

økonomutdannede i økende grad vil gå den andre veien, til offentlig sektor, i hvert fall om konjunktorene peker nedover.

Om det skulle skje, er det da behov for å stille nye krav til utdanningene? Mye av skillelinjene mellom det offentlige og det private er etter hvert utvisket. Mange virksomheter som tidligere var en del av offentlig sektor er fristilt (f.eks. Telenor), og styringsformene i offentlig sektor er i økende grad basert på markeds mekanismer. Men samtidig stilles det også økende krav til effektivitet og økonomistyring i offentlig virksomhet, ikke minst i kommunene. Det er derfor ikke gitt at det er nødvendig å tilpasse utdanningstilbudene spesielt i forhold til offentlig sektor i noen stor grad, men det er likevel noe som er verdt å reflektere over. Som så i kapittel 2, er det det alt noen læresteder som har opprettet tilbud som spesielt retter seg inn mot offentlig sektor.

Mastergradsutdanningene i økonomifaget har tradisjonelt vært en rekrutteringsvei til lederposisjoner. I følge tall fra Econas medlemsregister, er andelen medlemmer i topplederposisjoner synkende, men dette henger først og fremst sammen med økt antall kandidater og medlemmer i Econa. Innebærer det at andre elementer bør styrkes i utdanningen? Dessuten: rollen som leder er kontinuerlig i endring – vil dette stille nye krav til utdanningene?

Grunnutdanning og livslang læring

Hvis det er riktig at kravene til omstillinger i åra framover forsterkes, hvilke konsekvenser bør dette få for utdanningene? Er det nødvendig å gjøre stadige tilpasninger for å følge med, eller er dette tvert om et argument for å styrke oppbyggingen av den langsiktige kompetansen. Bør utdanningene la vær å skjule for mye til kompetansekravene i forhold til hva som er nyttig her og nå, og heller satse på selv å definere hva som er fagets langsiktige kjerneområder?

Det sikreste svaret på disse spørsmålene er at behovet for oppdatering og utvikling av kompetanse blir viktig gjennom hele arbeidskarrieren. Dette er et argument for at grunnutdanningene bør prioritere de langsiktige, vitenskapsbaserte kunnskapene, og heller overlate til etter- og videreutdanning og opplæring internt i bedriftene å skreddersy kompetanse. Dette betyr også at fagmiljøene trolig også må innrette mer av sin virksomhet inn mot livslang læring. Hvis signalene som ligger i SSBs beregninger fører til redusert søkning, kan dette også være en strategi for fagmiljøene å rette sin kapasitet og kompetanse inn mot.

Enhet eller mangfold?

To viktige spørsmål for den framtidige økonomiutdanningen er hvilke hovedmodeller som skal legges til grunn for graden, og balansen mellom basiskunnskaper og kunnskaper tilpasset etterspørselen her og nå. Den norske utdanningsmodellen er preget av å være et ensartet løp («silomodell»). Sett i forhold til utfordringene fra arbeidslivet, bør mastergradsstudiene i økonomi i større grad endres i retning av breddeutdanninger eller bør man beholde relativt smalere løp? Bør studiet være enhetlig oppbygd fra første til femte år, eller være en mastergrad som kan bygge på mange ulike bachelorgrader?

Økonomiutdanningene er basert på to hovedfundamenter: på den ene siden vitenskapsbaserte basiskunnskaper og basale redskapsfag som matematikk og IKT og på den annen side kunnskaper som er sterkere innrettet mot umiddelbar nytteverdi for arbeidslivet. Dette siste kan være det vi kan kalle atferdsfag (særlig i forhold til ledelse og markedsføring), eller varianter som er spesielt innrettet mot bestemte bransjer eller arbeidsoppgaver. Det er hevdet at det skjer en viss tendens til konvergens, og at matematikken trekkes inn i markedsføringsfag, mens også regnskapsfag har en atferdskomponent.

Synspunktene på balansen mellom de ulike kunnskapselementene i utdanningen vil variere etter hvilket utdanningsnivå det er snakk om. Vekten på det vitenskapsbaserte vil naturlig nok stå sterkest i mastergradsutdanningene, men kan det tenkes en form for arbeidsdeling ved at bachelorstudiene i større grad er innrettet mot de mer umiddelbare behovene i arbeidslivet? Hva kan det igjen bety for

overgangsmulighetene fra en bachelor- til en mastergrad? Vil en sterkere yrkesinnretning i en bachelorutdanning kunne svekke dens funksjon som basis for videre studier?

Endringer i utdanningens innhold og undervisningsformer?

En artikkel fra Gjønnnes og Tangenes (2009) gjør en kritisk gjennomgang av bachelorutdanningene i økonomisk-administrative fag. De mener bl.a. at både fagplanen og lærestedenes praktisering av den er lite framtidsrettet, og at den innholdsmessige kvaliteten av disse utdanningene har vært påfallende lite diskutert.

Som vi så i kapittel 3 etterlyser nyutdannede økonomer, i likhet med andre utdanningsgrupper, mer praktisk fagkompetanse i utdanningen. Er dette noe som bør tas til følge? Det kan hevdes at praktisk fagkompetanse er noe man først og fremst kan lære i arbeidslivet. Økt samarbeid mellom utdanning og arbeidsliv er en fordel, men å organisere tiltak som for eksempel praksisopphold i bedrifter er utfordrende og ressurskrevende. Det er viktig å lytte til hvilke behov studenter og arbeidsgivere har, samtidig bør man unngå at studenter og arbeidsliv i for stor grad dikterer innholdet i bachelor- og masterutdanningene. Disse søker å få dekke sine umiddelbare behov, mens utdanningsinstitusjonene bør tenke mer langsiktig. Men samarbeid med næringslivet, for eksempel i forbindelse med mastergradsoppgave, utvilsomt nyttig. NIFUs kandidatundersøkelser viser at studenter som har hatt samarbeid med arbeidslivet i studietiden har en lettere overgang fra utdanning til arbeidsmarked.

Studenter og nyutdannede gir også ofte uttrykk for at de ikke er fornøyd med oppfølging og veiledning. Dette er en akilleshæl for de fleste fag, ikke bare økonomisk-administrative fag. Kvalitetsreformens mål om bedre oppfølging av den enkelte student er ikke nådd, og behovet for individuell oppfølging er neppe blitt mindre når de rekrutteres stadig flere studenter til faget. Det er verd å merke seg at vurderingen av tilbakemelding ofte varierer med studiemiljøets størrelse. Store miljøer blir ofte vurdert mer negativt enn små. Konsentrasjon av fagmiljøer vil med andre ord ikke nødvendigvis bidra til å løse dette.

Nyutdannede økonomer mener i større grad enn andre utdanningsgrupper at utdanningen i større grad burde gitt dem analytisk kompetanse. Dette bør være et tankekors, utdanningen bør i høy grad bidra til å utvikle denne type ferdigheter. Resultater fra Kandidatundersøkelsen 2013 viser at de som har tatt master i øk-adm. fag i mindre grad enn andre opplever utdanningen som motiverende for å satse på en karriere innen forskning og at svært få (under 5 prosent) regner det som sannsynlig at de kommer til å jobbe med forskning (Wiers-Jenssen, Støren og Arnesen 2014). Selv om det er helt naturlig at de fleste velger andre karriereveier, kan resultatene likevel være bekymringsfullt sett i lys av at man trenger forskings- og undervisningspersonale for å bemanne de økonomisk-administrative utdanningene. En del av utdanningsmiljøene sliter allerede med å rekruttere kompetente fagfolk, og det er lite sannsynlig at kravene til formell forskerkompetanse vil avta.

Hvor godt økonomiutdanningene er tilpasset dagens og morgendagens krav henger ikke bare sammen med faglig profil, pensum og lærernes kompetanse. I arbeidslivet stilles det ikke bare krav til det spesifikke faginnholdet, men også til kunnskaper og ferdigheter som for eksempel: Samarbeidsevner, analytiske evner, kommunikative ferdigheter, det som ofte betegnes som generiske ferdigheter. I NHOs kompetansebarometer (Solberg m.fl. 2014) peker bedriftene på viktigheten av slike kunnskaper og ferdigheter. Det foreligger ingen oppskrift på hvordan slike ferdigheter utvikles, men det er liten tvil om at undervisningsformer som aktiviserer studentene, stimulerer dem til selvstendighet og som innebærer former for prosjektbasert læring, er positivt. Bedre oppfølging og veiledning er ikke utelukkende et middel til bedre læring og studiegjennomføring, men kan også bidra til å utvikle egenskaper som er nyttige i arbeidslivet.

5.3 Framtidens utdanningslandskap

Det store antallet tilbud av økonomisk-administrativ utdanning er ikke av ny karakter, men må ses i sammenheng med etableringen av distriktshøgskolene på 1970-tallet, der det toårige økonomisk-administrative studiet står sentralt ved de fleste nye høgskolene. Den store spredningen viste seg først i tilbudene på lavere grad, men vi ser nå også at et stort antall læresteder tilbyr studier på mastergradsnivå – også siviløkonomstudier. Mens NHH og BI tidligere var nærmeste enerådende på å tilby mastergrader i økonomisk-administrative fag i Norge, har nå fleste læresteder av en viss størrelse slike tilbud. På samme måte som i andre fag, har det blitt etablert mange nye mastergrader etter Kvalitetsreformen.

Kunnskapsdepartementet har signalisert at de ønsker en konsentrasjon. Begrunnelsen for dette er i første rekke knyttet til fagmiljøenes kvalitet. Å si at antall studietilbud nødvendigvis er problem, er trolig en forenkling. Etterspørselen har vært stor, noe som tilsier at dette har vært i tråd med søkerens ønsker. Det er neppe heller tvil om at den regionale spredningen har bidratt til å skaffe næringslivet og kommunene i distriktene kompetanse som har vært viktig for utviklingen. Dette er politiske hensyn som tradisjonelt har stått sterkt i Norge, men som nå synes svekket på bekostning av fokus på kvalitet. Denne rapporten gir ingen holdepunkter for å konkludere med at det er for mange studiesteder med økonomisk-administrativ utdanning. Så lenge tilbudene er attraktive blant søkere, studentene i hovedsak er tilfreds med utdanningen, og kandidatene får jobb, er det mulig å si at de forsvarer sin plass. Hvorvidt alle tilbudene holder tilstrekkelig faglig kvalitet, har vi derimot ingen holdepunkter for å si noe om.

En mulig utvikling er at antall tilbud reduseres. Men det kan også tenkes at læresteder fusjonerer, eller i økende grad inngår samarbeid, slik at tallet på tilbydere reduseres, men ikke nødvendigvis antall tilbud og studiesteder. Et mulig scenario er en utvikling etter en angloamerikansk modell med et større hierarki der noen få læresteder har særlig høy kvalitet og prestisje, mens de øvrige læresteder tar vare på bredden.

Sentral dimensjoneringspolitikk for høyere utdanning har vært fraværende, spesielt etter at lærestedene fikk mer autonomi og et mer incentivbasert finansieringssystem etter Kvalitetsreformen, og i lys av dette er det ikke så rart at lærestedene utvikler «lønnsomme» studietilbud. Uansett, sitter ikke Kunnskapsdepartementet med alle virkemidlene for å få en konsentrasjon av studietilbud. SSBs framskrivninger peker i retning av at tilbudet er for omfattende i forhold til etterspørselen. Hvis det beregnede gapet mellom tilbud og etterspørsel opprettholdes, vil det før eller siden føre til en reduksjon i søkningen, og i neste instans til at antall studieplasser reduseres, og kanskje også til at noen studietilbud blir borte, både på høyere og lavere grads nivå.

I tillegg til at balansen mellom tilbud og etterspørsel som SSBs beregning peker i retning av i seg selv vil kunne bidra til at studietilbud legges ned, bør det stilles spørsmål om den faglige bærekraften i mange fagmiljøer. Spesielt må en reise spørsmål om det er mulig å opprettholde tilfredsstillende forskningsbasert kvalitet i alle de fagmiljøene som tilbyr mastergrader. Det kan være vanskelig å rekruttere dyktige undervisningskrefter, spesielt innenfor regnskap. Når interessen for å drive forskning er såpass lav blant studentene, kan dette på sikt bidra til at det blir vanskeligere å rekruttere undervisere som også har forskningskompetanse. Dette kan være en utfordring når faglig kvalitet i økende grad måles som akademisk eksellens og forskningsproduksjon.

Et uoversiktlig landskap

Arbeidet med denne rapporten har vist at det økonomisk-administrative fagområdet er vanskelig å få oversikt over. Det er svært krevende å skaffe seg oversikt over studietilbud og antall studenter og kandidater slik data ligger organisert i Database for høyere utdanning. Det er tilsvarende krevende å skaffe seg oversikt over antall faglig ansatte, noe som er viktig for å kunne vurdere fagmiljøenes robusthet og kvalitet. Hvis det er et behov for å få en bedre oversikt over dette fagområdet, er det trolig nødvendig å gjennomføre særskilte kartlegginger av samme mønster som de utredningene som ble laget på 1990-tallet.

Referanser

- Aamodt, P.O., Wiers-Jenssen, J. & B. Stensaker (2012), *Kvalitetskriterier i høyere utdanning*. Rapport 12/2012. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.
- Arnesen, C.Å. (2012), Profesjonsutdannedes overgang fra utdanning til arbeid: Arbeidsmarkedstilpasning, yrkesverdier og tilfredshet med arbeid og utdanning. Rapport 13/2012. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.
- Arnesen, C.Å. & B. Stensaker (red.) (1994), *Søkelys på økonomisk-administrativ utdanning. Studiekvalitet, kompetanseutnyttning og arbeidsmarkedstilpasning*. Rapport 6/94. Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Cappelen, Å, Gjefsen, H, Gjelsvik G. Holm, I. & N.M. Stølen (2013), *Forecasting demand and supply of labour by education*. Rapport 48. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Det norske høgskolerådet (1996): *Arbeidsdeling innenfor økonomisk/administrativ utdanning*. Rapport fra et utvalg avgitt i august 1996.
- Det norske høgskolerådet (1999): *Rapport om antall studieplasser og faglige ressurser i økonomisk-administrativ utdanning*. Nasjonalt fagråd for økonomisk-administrativ utdanning.
- Econa (2014), *Econas studentundersøkelse 2014*.
- ECONA (2013). *Lønnsstatistikk 2013*.
- Gjøannes, Svein H. & T. Tangenes (2009), Regndans eller dans på roser? Et kritisk blikk på den rådende læringstradisjonen i økonomi- og virksomhetsstyringsfagene. *Magma* nr. 1/09.
- Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet (1992): *Økonomisk-administrativ utdanning fram til siviløkonomgrad*, Utredning avgitt av arbeidsgruppe (Gjærumutvalget)
- Kultur- og vitenskapsdepartementet (1982), *Innstilling fra arbeidsgruppen for høgre økonomisk-administrativ utdanning*. Oslo: Kultur og vitenskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet (2008), *Sett under ett. Ny struktur i Høyere utdanning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet: NOU 2008:3.
- Kunnskapsdepartementet (2011), *Tilstandsrapport for universitets- og høgskolesektoren 2011*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet (2014), *Høyere utdanning 2014. Tilstandsrapport*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kyvik, S. & A. Vågan (2014), *Forskningsbasert utdanning? Forholdet mellom forskning, undervisning og profesjonsutøvelse i de korte profesjonsutdanningene*. Oslo, Abstrakt forlag.
- Lånekassen (2014), *Norske studenter og elever i utlandet 2013-2014*. Oslo: Statens Lånekasse for utdanning.
- Molander, A. & L.I. Terum (2008): Profesjonsstudier – en introduksjon. I Molander A. & L.I Terum (red.) (2008): *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Samordna opptak (2014), Poenggrenser 29. juli 2014
http://www.samordnaopptak.no/arkiv/statistikk/14/poenggrenser_vara_hoved.html. Nedlastet 15.09.14.
- SSB (1994): Historisk statistikk 1994. Oslo – Kongsvinger 1994 SSB (1974).
- Solberg, E., Rørsad, K., Børing, P. & T.C. Carlsten (2014), *Kompetansebarometer for NHO-bedriftene: Hovedresultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2014*. Arbeidsnotat 7/2014. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

- Stortingsmelding nr. 27 (2000-2001), Gjør din plikt – krev din rett. Kvalitetsreformen av høyere utdanning. Oslo: Kirke- undervisnings- og forskningsdepartementet.
- Strøm, B., T. Falch, T. Gunnes & M. Haraldsvik (2013), *Karakterbruk og kvalitet i høyere utdanning*. Rapport 03/13. Trondheim: Senter for økonomisk forskning.
- Wiers-Jenssen, J. (2003), *Over bekken etter vann? Hvorfor studere i utlandet når det finnes lignende tilbud i Norge*. Skriftserie nr. 24. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Wiers-Jenssen, J., Støren, L.A. & C.Å. Arnesen (2014), *Kandidatundersøkelsen 2013*. Rapport 17. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.
- Wiers-Jenssen, J. (2014), 'Studentenes vurdering av utdanning og lærested'. I Frølich, N, Hovdhaugen, E og L.I. Terum (red), *Kvalitet, kapasitet og relevans*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aamodt, P.O., E. Hovdhaugen & T.S., Prøitz (2014): Utdanningskvalitet i høyere utdanning: noen empiriske eksempler Resultater fra en undersøkelse blant faglig ansatte våren 2013. Oslo: NIFU rapport 6/2014.
- Aamodt, P.O. & N.M Stølen (2003): Vekst i utdanningssystemet. I: SSB: *Utdanning 2003*

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no